

PIRAMIDA

NEODVISNA REVIJA ZA POLITIČNA, SOCIALNA,
KULTURNA VPRAŠANJA IN LEPOSLOVJE

LETO I.

ŠTEV. 5.

V S E B I N A :

Leta slovenske tragedije. — JANKO FURLAN: Na prelomu dveh razdobij. — RUŽA LUCIJA PETELINOVA: Ljubavne pesmi (Tenčica sreče, Koder hodiš, Poljub.) — VINKO ŽITNIK: V Sahari. — ŽITVIN: Naša načela. — JANKO SAMEC: Drama v podstrešju (Konec). — NADEŽDA: Trpljenje. — JANKO SAMEC: Naša vas. — DRAGOTIN CVETKO: Iz sodobnega glasbenega sveta (Razgovor s češkim komponistom Reinerjem). — DR. A. B.: Zakaj je razpadla cesarska Avstrija. — RADIVOJ REHAR: Evolucija ruskega boljševizma. — JANKO SAMEC: Tuja sonca. — OBZORNIK: Naši jubilanti: Ivan Hribar (R. Rehar). — Slovenska gledališča: Letno gledališče v Rušah (R. R.). — Mariborske razstave: Posmrtna razstava slik Antona Gvajca (-r.). Razstava slik na steklu in domače keramike na Mariborskem tednu (Job). — *Nové knjige*: Dr. Robert Neubauer: TBC Jetika (T. K.). — Svetovna dogajanja: Vatikan v zmedi današnjih dni (B. S.). Nemčija in komunizem (B. S.). — *Razni zapiski*: Svetozar Pribičević (Dr. A. B.). Ferdo Karis (B. K.). Anton Misja (Dr. E. Schwarz).

11

9

3

6

MARIBOR

SEPTEMBER

Revija „PIRAMIDA“ izhaja v začetku vsakega meseca.

Naročniki kolekcije knjig za poslovno leto 1936/37 jo prejema**jo brez plačn**o, za ostale naročnike stane naročnina za vse leto 60 Din, za pol leta 30 Din, za četr**t leta 15 Din**. Posamezna številka 7 Din.

Uredništvo in uprava v Mariboru, Prečna ulica 3/I.

Izdaja in zalaga: Založba »Piramida« v Mariboru.

Predstavn**ik in urednik: Radivoj Rehar**, pisatelj in publicist v Mariboru.

Tiska: Mariborska tiskarna d. d. v Mariboru.

Predstavn**ik: Stanko Detela** v Mariboru.

ZALOŽBA „PIRAMIDA“ V MARIBORU, PREČNA ULICA 3/I.

Za prvo poslovno leto, ki se je začelo 1. maja l. 1936. in se konča 30. aprila l. 1937., izdamo za svoje naročnike štiri obsežne, najmoderneje opremljene knjige, in sicer:

Radivoja Reharja »SEMISIRIS«, utopični, a realno pisani roman, ki je izšel avgusta letos;

Essada Beya »NIKOLAJA II.«, oris življenja in tragičnega konca zadnjega ruskega carja v neverjetno živem in romanu se približajočem opisu svetovno slavnega avtorja in prevodu Pavla Pirina, ki izide meseca oktobra;

Radivoja Reharja »SIDO SILANOVO«, realistični roman iz naše povojne sodobnosti v Mariboru in Dravski dolini z opisi mnogih znanih oseb in dogodkov, ki izide meseca decembra;

Emila Ludwiga »NIL«, življenjepis svetega veletoka v Afriki od izvirka do ustja in skozi dobe zgodovine, po znanem sijajnem pripovednem načinu Emila Ludwiga in lepem prevodu Pavla Pirina, ki izide meseca marca prihodnjega leta.

Mesečnik »PIRAMIDO«, prvo in edino revijo v Mariboru, prejmejo naročniki teh štirih knjig brez plačn**o**, ostali naročniki pa po naročniški ceni 60 Din na leto.

Naročnina za vse štiri knjige (in revijo) znaša: vezane v platno 240 Din ali 20 Din na mesec; vezane v polusnje 300 Din ali 25 Din na mesec; broširane 192 Din ali 16 Din na mesec. Kupljena v knjigarnah stanejo dela 40% več.

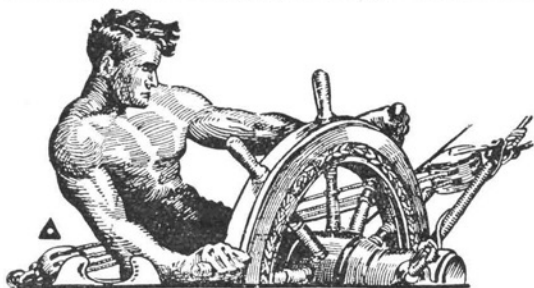
Naročajte in pridobivajte naročnike! Zahtevajte prospekte! Plačajte v red**u naročnino**, da se ne naberejo zaostanki v škodo naročnika in založbe!

Naročila sprejema: Založba »Piramida«, Maribor, Prečna ul. 3/I.

PRIPOROČAMO vsem ljubiteljem lepih knjig Radivoja Reharja utopični roman »SEMISIRIS«, ki obsega 331 strani na finem papirju in v odlični opremi! Broširan izvod stane 60.— Din, vezan v platno 84.— Din, vezan v polusnje 100.— Din. Založba »PIRAMIDA«, Maribor, Prečna ul. 3/I.

Milijonski dobitek v Mariboru

Dobitek Drž. raz. loterije v znesku 1,002.000 Din je odpadel na srečko št. 59.971, ki je bila prodana v glavni kolekturi bančne poslovalnice

BEZJAK - MARIBOR

GOSPOSKA ULICA 25

PRIHODNJE ŽREBANJE 13. IN 14. OKTOBRA - Nove srečke v veliki izbiri na razpolago - Cela srečka stane Din 200.—, polovica Din 100.— in četrtinka Din 50.—

„Ljudska samopomoč“

registrovana pomožna blagajna

v Mariboru - Grajski trg šte. 7

podružnica: Ljubljana, Tyrševa cesta 34

zavaruje vse zdrave osebe od 17. do 70. leta za pogreb-
nino do največ Din 10.000.—

in vse mladoletne od 1.—16. leta za doto do največ Din 25.000.—

Na pogrebninah in podporah izplačali že nad 25 milijonov Din

Zahtevajte brezplačno pristopne izjave

Krajevni zastopniki se sprejemajo za vsak kraj Drav. banovine

MODERNE ČEVLJE IMA

VILKO BILATNIK

MARIBOR
GOSPOSKA ULICA ŠTEV. 1

POSOJILNICA

R. Ž. Ž O. P.

MARIBOR, NARODNI DOM

USTANOVLJENA
1882

USTANOVLJENA
1882

Stanje franilnih vlog blizu 60 milijonov dinarjev. Rezervni sklad nad 10 milijonov dinarjev. - Sprejema franilne vloge na knjižice in na tekoči račun ter jih obrestuje najkulantneje

PRIPRAVITE SE ZA ZIMO!

Svetovno znane trajnogoreče irske peči znamke „H“, mizne štedilnike „Triumph“ in vse za zimo v poštev prihajajoče predmete Vam nudi najugodnejše železnina

PINTER & LENARD, MARIBOR

LETA SLOVENSKE TRAGEDIJE

Življenje naroda kot etnične enote je večno se obnavljajoča kontinuiteta, zato nista skrb in delo zanj le zadeva ene same generacije, marveč vseh bivših in vseh bodočih rodov. Vsakokratni voditelji so odgovorni za svoje delo preteklosti in bodočnosti, pred vsem seveda bodočnosti! Grehi, ki so jih storili nad slovenskim narodom naši voditelji pokojnih generacij, se maščujejo tudi nad nami, njihovimi potomci. Zlasti se pa maščuje tisti greh, ki so ga storili v dveh zgodovinskih trenutkih preteklega stoletja, ko so pretežno po svoji lastni krivdi zamudili doseči združeno Slovenijo. A nič manj kruto se ne maščujejo grehi, ki so jih zagrešili nad nami tisti, ki so vodili našo usodo od leta 1914. do leta 1920.

Ta, za naš narod najbolj usodna leta, so in ostanejo leta slovenske tragedije, ki bi jo mogel v celoti popraviti morda samo še čudež. Danes vidimo čisto razločno, da je našlo najodločilnejše razdobje naše slovenske zgodovine na vodstvu popolnoma nesposobne voditelje, popolne politične diletante, ljudi skrajno ozkih in omejenih obzorij, sposobne voditi morda usodo kake ob Boga pozabljene politične stranke, nikoli pa ne usode samosvojega naroda. Samo tako je bilo mogoče, da so nas mirovne konference raztrgale na štiri vedno krvaveče dele. Toda če smo Primorje izgubili že leta 1915. (vendarle ne v poznejšem širokem obsegu!), smo izgubili Koroško in Porabje že po svetovni vojni. Tu ni bilo izven nas samih nikjer nobene tuje krivde. Obe pokrajini bi bili lahko dobili brez posebno velikih naporov, ako bi ju bili zasedli takoj ob prevratu, ko so Nemci in Madžari že sami napravili križ nad Koroško in Porabjem, kar priznava sam najbolj zagrizen koroški renegat dr. Martin Wutte v svoji znani knjigi »Kärntens Freiheitskampf«. Plebiscit in poraz smo si skuhalo izključno sami!

Toda tudi po tej usodni nesposobnosti naših voditeljev iznakaženi, se nismo znali znajti v vsaj še preostalega dela naroda vrednem položaju. Slep, gluhi, mutasti in nesposobni begajo naši politični voditelji od ene do druge trenutne konjunktore. In namesto, da bi vedeli, kaj jim je storiti kot krojilcem usode slovenskega naroda v Jugoslaviji in preko meja, se izživljajo v orgijah malega, nizkotnega, oblasti in veljave željnega strankarstva. Zadovoljujejo se z golo strankarsko oblastnostjo in izrabljajo še tisto svojo revno, navidezno moč za uborno preganjanje svojih slovenskih političnih drugomišljenikov, namesto da bi jo žrtvovali uresničenju vsaj tistega, kar se v sedanjem polo-

žaju vendarle še da doseči za naš narod. Pri tem zasledovanju brezobzirnih strankarskih ciljev se, brez pomislekov za posledice ter brez čuta za moralno in stvarno odgovornost, za nepomembne malenkosti uničujejo v današnjih časih že itak negotove človeške usode. Kakor v napadih histerije se razglašajo za komuniste vsi, ki nočejo brez ugovora trobiti po migljajih taktirke, pa če so tudi tisoč kilometrov daleč od komunizma.

A med tem ko doživljamo vse to, propada dan za dnem bolj naša politična morala, kultura, gospodarstvo in denarstvo, se niža do obup vzbujajočih nižin socialni položaj širokih množic, tam za mejami pa umira pol milijona Slovencev, ne da bi jim kdo posvetil vsaj eno samo ceneno sočutno misel.

Naš srednji stan, edini vzdrževalec naše kulture, je padel v nižino stradalca, naš kmet je postal berač, naš delavec potepuh, naše denarstvo je v razsulu, naša industrija se krči in demontira. Kar je raste nove, hrani in bogati tujce. V teh zadnjih dveh desetletjih smo postali v gospodarsko-industrijskem oziru eksploatacijska kolonija eksploaterjev z vseh božjih strani sveta: iz Avstrije Nemčije, Madžarske, Češkoslovaške, Francije, Anglije . . . V naših tovarnah sede in bogate tujci. Slovenec je lahko le garajoča para pri stroju ali pisalni mizi. Skoraj dvajset let po državni osamosvojitvi se nobenemu teh tujih gospodov ne zdi niti vredno niti potrebno naučiti se našega jezika. Zaradi njih mora govoriti in uradovati v tujem jeziku tudi garajoča slovenska para. Imamo tovarne, v katerih so samonemški vsi napisi, razen tistega na pročelju, ki se spačeno posmehuje naši »svobodi«. Slovenščina se pa izriva tudi iz uradov in oblastev, kakor da ni po ustavi državni jezik.

Za vse to naše slovenske politične stranke nimajo ne oči ne ušes. Nobena ne dvigne svojega glasu, nobena ne migne s prstom, noben slovenski poslanec ali senator ne spregovori o tem v parlamentu ali senatu. Zdi se, ko da plešemo kankan ob bolniški postelji našega do smrti izmučenega naroda.

Življenje naroda pa je večno se obnavljajoča kontinuiteta, zato bodo prišle v tej kontinuiteti generacije, ki bodo preklele delo sedanjih voditeljev. »Kako ste gospodarili z našim najdražjim?« se bo glasilo njihovo vprašanje. Ali bodo to že naši mladi, ki rasejo? Nova mladina si utira pot v življenje v vse pretežki dobi, v vse preresnih in trpkih razmerah, da bi mogla spregledati to pogubno delo. Ta mladina bo gotovo dovolj zdrava, da bo vzela v roke bič, izčistila naš dom in nam dala novo, pošteno, široko razgledano in vrhovnim interesom našega naroda zvesto vodstvo. A dotlej naj izžge iz sebe vse zlo sedanjosti in se nauči hoditi svojo čisto novo, pošteno, samozavestno ravno pot.

Da se te naloge zaveda, nam daje slutiti razveseljivo dejstvo, da v naših sedanjih starih političnih strankah skoraj sploh ni več prepričanih pristašev izpod štiridesetega leta starosti. Njihova sivolasa garda ostaja brez n a r a š č a j a .

NA PRELOMU DVEH RAZDOBIJ

Vsak list zgodovine ima svoj poseben izraz, vsako njeno večje ali manjše časovno razdobje svojo lastno izrazito potezo, vklesano po velikih političnih, socialnih, kulturnih in drugih pojavih. V njih so izrastki vsakokratnih, za daljšo poznejšo dobo odločilnih razgibanj, trenj in bojev, ki so kot mogočni sunki usmerjali nadaljnji potek zgodovine.

Preteklost je vzela v zakup v prvi vrsti politična zgodovina, ki obravnava dovršena dejstva s kronološkim nizanjem dogodkov, ko je v tej ali oni obliki planila na dan sila narodov in začrtala novo zgodovinsko krivuljo; vodi nas od heroja do heroja, v smelost vojskovodij, mogočnih knezov in kraljev, ki so si podrejali zemlje in narode ter jih potiskali v jarem popolne suženjske odvisnosti. V ogrodju spomina nam ostanejo le velike osebnosti in velika dejanja.

Zgodovina je učiteljica in vzgojiteljica. V to resnico pa se kaj rada vrine nevarnost, da zaidemo v napačna premostrivanja in vidimo osišče življenja, oziroma njegovega gonila v moči in sili, v brutalnosti in brezobzirnosti, v vojskah in klanju, ki ponižujejo dostojanstvo kulturnega človeka. Le pretirano samoljubje in domišljavost prožita prednost izzvanim vojskam in poveličevanim namišljenim junaštvom, dočim se resnični kulturi in človečanstvu to upira. Narodi, vsaj veliki, imajo dvojno zgodovino: ono osvajanja in ono ureditve lastnega sožitja; prva je izredno zgovorna, druga redkobesedna ali često celó nema. Vendar pa govori z vsakega, celó najmanjšega zgodovinskega spomenika tako pretresljivo, da zagluší vse one veličine, ki mogoče stoje pred nami kot mogočni tvorci zgodovine. Iz neme besede, vklesane v vsakovrstnih ustvaritvah bližnje in daljnje preteklosti, čujemo klic milijonov neznanih imen in rodov, klic v delu ponižanega človeštva, rojenega, da dopolni, kar je nujno terjala vsakokratna doba.

Socialna zgodovina je v primeri z ustvaritvami teh neznanih množic preskromna; vendar pa govori kot zvesta spremljevalka politične zgodovine iz vsake njene besede. Giblje se med nepremičnimi zakoni, veljavnimi v preteklosti kot v sedanosti in bodočnosti. Tako nam je omogočeno predreti v nepopisano stran trenja onemoglih množic, ki so v strahu pred silo ali pa gnane po večnoživem zakonu vzajemnosti gradile skozi vekove in dogradile sedanjo dedščino; gradile so in umirale kot da bi ne bile nikoli živele. Ta dedščina, ki se je pričela ustvarjati pred tisoč in tisoč leti s trebljenjem gozdov, izsuševanjem močvirij, uravnavanjem rek in graditvijo nasipov, cest in železnic, je poškopljena s krvjo, in vsaka ped zemlje je pognojena s potom nešteti delovnih pokolenj; vsaka cesta in vsak rov ima svojo zgodovino najtežje robote, napornega dela in potajenega trpljenja. Taki so sledovi vse do tja, ko je človek v naročju mogočne prirode začel zbirati in zlagati prve kamenčke, na katerih je človeštvo gradilo in dogradilo današnjo kulturo.

Kultura in socialna odvisnost sta rasli vzporedno; kulturni Heleni so že nekaj sto let pred Kristusom nemoteno trpeli prav v središču kulture — v Atenah — na 20.000 svobodnih državljanov 400.000 sužnjev. Nič boljše ni bilo v Rimu. Neomejena oblast vladarjev nad narodom je slonela le na moči in popolnem neumevanju in preziranju človekove osebnosti ali njegovih osebnih pravic, ki so in morajo biti nedotakljive.

Nobeno trpljenje pa ni bilo tako veliko, da bi bilo moglo potlačiti hrepenenje množic po življenju. V znanem kriku do kosti izstradanih rimljanskih sužnjev »panem et circenses«, ni le njih propadlost, ampak tudi upor — klic po nadaljnjem obstanku. Propast Rima je slonela na skrajno materialistični duševnosti, ki je prežela oblastnike in vse socialno višje stanove; sovražili so delovnega človeka in njegovo delo. Izjema je bila pri Grkih v umetnosti, pri Rimljanih pa v kmečkem delu. Neugnano in strastno so pa hlatali po plodovih dela; grabežljivost v obliki veleposestev in oderuštvo (visoke obresti) sta izločili delovnega človeka iz najbolj skromne samostojnosti. Veličina obeh teh kulturnih edinic je slonela na prigoljufanem bogastvu, na drugi strani pa na izmozganem ljudstvu; na obeh pa je rastla propast.

Prav iz rimske zgodovine beremo najlepši primer, kako se narod upre, ko je časa trpljenja navrhano polna. Če niso v 2. stol. pr. Kr. uspeli brata Grakha in za njima suženj Spartakus na čelu 70.000 sužnjev, je uspelo religiozno gibanje krščanstva. Iz katakomb je zavel nov duh in se pognal v boj s poganskim kapitalizmom. To gibanje je pričalo, da nobena ekonomska in socialna kriza ne zamori težnje množic po življenju, drugič pa, da gredo velike socialne krize vzporedno z moralno. Krščanstvo je bilo namenjeno siromašnim, šibkim in tlačnim, a so ga polagoma sprejeli tudi bogati. Ko so vrste njegovih vernikov rasle, je moralo iskati pota in načine, kako spraviti svoja načela v sklad z interesi bogatih. In v tem je uspelo z rojstvom novega socialnega reda — fevdalizma. V koliko se je v njem krščanski duh uveljavil in ohranil, nam priča potek zgodovine skozi srednji vek, in pričajo nam kmečki upori do francoske revolucije, ki je razbila absolutizem plemstva ter pripravila tla osvobojenju narodov.

Ponovno se je poganski duh vkradel v prvo in osnovno načelo revolucije, svobodo, in jo podredil moderni kapitalistični težnji. Absolutna svoboda v prvem činitelju socialnega življenja, v gospodarstvu, je pričarala današnjo splošno zmedo, iz katere zveni krik rimljanskih sužnjev. Panem et circenses! Ali se ne odigrava znova ona ista strahotna igra tudi pred našimi očmi?

Smo na novem razpotju vekov, kjer visi nad nami usodno vprašanje. Dva veka sta se že prelomila: eden z nastopom krščanstva, drugi z renesanso. A kar doživljamo danes, nadkriljuje vsa razpotja, ki jih je svet preživel. Evropski misleci prerokujejo celó propast Evrope.

Propast — da: kolikor je plesnivega in gnilega ter ne more prispevati k nadaljnjemu razvoju, se bo moralo razmrvti. Oporoka Evrope se tiče le one

gonilne sile, katere izrastki segajo v egoizem. Nad dva tisoč let traja boj proti njemu, a njegovi trosi so še vedno čvrsti in zdravi.

Ali pojde zgodovina tudi v bodoče v isti krivulji dalje kot doslej?

Človeštvo boleha v osnovi življenja, v svojem duhu, in zre zaskrbljeno in preplašeno v bodočnost: Tako je bilo in tako ostane. To pa je fatalizem in v njem smrt.

Res nas zgodovina uči, da se bistvo boja ni spremenilo in si niso delovne skupine priborile v preteklosti niti osnovnih pravic. Ta neuspeh je nedvomno posledica nezavestnega ali le megleno zavestnega življenja takratnih narodov, ki niso mogli določno umeti človeške osebnosti in njenega dostojanstva. Zato tudi niso znali jasno vzporejati osnovnih funkcij družbenega življenja: dolžnosti in pravice. V moči antičnih cesarjev je bila le pravica, in ta je potencirala dolžnosti od strani državljanov — sužnjev. Prav tako je res, da niti v takratnih niti v srednjeveških uporih ni bilo dovolj jasnih zadevnih pojmov in so eni in drugi terjali le pogoje za skromno biološko življenje. Dovolj le za takratno kulturno stopnjo!

V poznejših stoletjih vidimo, da pričenjajo narodi bolj jasno umevati pojme o svojih dolžnostih in pravicah. Prameni spoznavnega življenja zajemajo vedno večje koncentrične kroge, in širokim delovnim množicam se zasvetijo pota in cilji. Znanost, ki je bila v daljni in bližnji preteklosti privilegij višjih socialnih plasti, si je utirala in si vedno bolj utira pot med ljudstvo; tehnika krči svet in čas, da govorimo o življenju filmske brzine. Kar so prej vršila stoletja, vrše danes desetletja, oziroma še krajše dobe. Vedno bolj čutimo utrip nujnosti po razčiščenju in ureditvi socialnega življenja. Napon je velik, idejni kazalec se ni še umiril, a človeštvo se bo končno enotno usmerilo in uničilo vzroke današnjega obupnega vrenja. S tako dovršenim obvladanjem materije je dana možnost, da človeštvo brutalni in za to kulturno višino sramotni boj ne le izloči ali za daljšo dobo onemogoči, ampak se povzpne celo v višje izživljanje, v resnični duhovni svet. »Obvladajmo materijo v prid človeštva in sprostimo njegovo *delo!« se glasi vedno jačji klic. Manjka le zajeziti veletok usužnjenih energij — in milijoni si oddahnejo.

Ta novi vek že slutimo in ga moremo doumeti tudi razumsko. Z napetostjo socialnih razmer se stopnjuje tudi klic po preobrazbi, ki si jo nove generacije že kujejo; njih odklonilno stališče napram danim socialnim razmeram, odločen boj privilegijem kot uničevalcem narodnih dobrin, spoštovanje dela, ki je prvi in edini upravičenec do pravičnega deleža na stvaritvah, itd. — ali niso to znaki poti v novo dobo?!

Soditi smemo torej, da človeštvo kljub krizam ne gre nazaj, ampak naprej in bo kljub črnim oblakom, ki se kopičijo nad nami, izbojevalo svoje socialne in človečanske pravice.

LJUBAVNE PESMI

TENČICA SREČE.

*Prišel z neba je žarek zlat
v samoto mojo vasovat.
Iz njega sem si srečo stkala,
tenčico dragemu poslala:
»Glej, to je vse bogastvo moje,
položi na srcé ga svoje;
da te nikdar ne bi težila,
sem vsako nitko poljubila.«*

KODER HODIŠ...

*Koder hodiš — zemlja mi je draga,
kjer jo ljubiš — grude so mi svete;
vanjo jablano ti bom vsadila
in počakala, da se razcvete.
Teci, teci bistrica v dolino,
rasti, rasti, veja blagorodna,
ozeléni vsa in poškrlati
do jeseni, ko plodovi zlati
padejo na pokošene trate.
Dragi, čuvala bom sad najlepši
v belih nedrih vse do zime zate,
vse do zime, do noči božične.*

POLJUB.

*V poslednjo vseh radosti,
ko se mi svet zmračí,
smehljaje, brez trpkosti
poljubi mi oči!*

*V gomilah ni izjeme,
in vendar, kot v temo
bi palo sončno seme,
mi v zemlji bo svetlo.*

*Zenice mi posvetil
bo tvoj poslednji dar,
in v grudih mi zanetil
preroda silni žar.*

*Vse kar imam, vzcvetelo
bo s travo pod nebo,
vse kar občutim, pelo
bo v nočnem vetru z njo.*

VINKO ŽITNIK

V SAHARI

*Čas se krog mene širi ko Sahara;
zašel sem vanj in zdaj usiham v njem.
Vsi mladi upi so bili prevara . . .
Nobena slast, prelest me več ne mara,
le muka me še vabi v svoj objem.*

*Pomlad in cvet sta le še bežne sanje,
studenec le še žejnih ust privid;
in zemlja — le vzbokline in kotanje,
ljudje — lepo zakrinkane lobanje:
za njimi zadnji konec čaka skrit.*

*Le včasih mi še vetra dih prinese
vonj svežih in cvetočih pokrajin;
telo se mi od hrepenenja strese —
srce zagleda jih skoz vse zavese
in ve: i njim usojen je pogin!*

*V srce vse bolj zajedajo se črvi:
Odkod, čemu, zakaj in kod in kam?
Odkod, zakaj ta žeja v duši, v krvi
po večnem na življenja ozki brvi?
Zakaj ta bežnost sreče in omam?*

*Le molk. — Mordà je onkraj te Sahare
pomladi večne zaželjeni vrt,
mordà bo tam srce našlo vse čare,
ki tu le sluti jih, da ni prevare
tam, kamor nas popelje tiha smrt!*

NAŠA NAČELA

*Reci, kje, za vraga, naša so načela?
»V boju za obstanek so izkrvavela!«*

ŽITVIN

DRAMA V PODSTREŠJU KONEC

MATEVŽ (kakor v sanjah): Lep je bil dan in je v njem sonce nad vsem sijalo. Prav imaš, o Luč! Vez krvi se zanikati ne dà, ker se vleče od rodù do rodù, preko vse zemlje in vsega morjá. V nas spi morda leta in leta nezaslutena, nezaznavana, a se takrat vendar prebudi, ko je pot pred nami najtežja in so koraki v njej najtrši.

SENC A (porogljivo): Pa je bilo trdote in grehote v tvojem življenju že enkrat zadosti, o Matevž. Spomni se le na tiste dni, ko ni bilo zastran številnih ust zadosti kruha v družini. Spomni se maternih solz, ki so zalivale dan za dnem, vsak večer ogabno pijanost tvojega očeta. Spomni se lastnih tatinskih prstov, ki so se včasih naskrivoma kradli v sosedova okna, da so izmaknili z bližnje police pozabljen belič in si si ti ob njem utešil svoja gladna, po sladkosti in mehкости hlepeča usta. In se še dalje spomni žalostne smrti matere, ki si jo bil prišel kropit iz daljne tuje dežele, da uzreš ob nji še enkrat topi pogled zapitega očeta, ki jo je pokončal mimo zakona in sodbe pred očmi zijalastih sosedov. Spomni se vsega ter se — odloči!

MATEVŽ (z grenkobo): Težke so vezi, ki jih zakon nalaga srcema, ki jima ni bilo sojeno, da se ljubita. Tujec ob tujcu sta, strmeča drug v drugega, ki čakata, kdo se prvi umakne. Takrat pa je v zasenčenem pogledu enega še neugasla ulica neizpolnjenega poslednjega hrepenenja, in je v trpko lažnih solzah drugega zastrtih milijon radosti, ki komaj čakajo, da se izžive v pobesnelem ritmu po užitku in dobitku hlepeče krvi. (Se razvname.) Nočem te tragedije — komedije! In nočem, nočem še zraven sodbe očitajočih oči nepoklicanega pritepenca, ki si je nevabljen in neželjen ukradel kapljo od moje krvi, da bi oprl pravico vezi do mojega rodu! Nočem je, nočem!

LUČ (očitajoče): Torej hočeš sramoto, ker gaziš dolžnost? Hočeš greh, ker teptaš svetost ljubezni? In rajši kradeš čast novemu človeku, otroku božjemu?

MATEVŽ (ko brez uma): Nočem, nočem in nočem! Rajše grem v smrt, rajše v smrt... (Obstane z razprostrtimi očmi.) Vidim, ha, vidim... (se grohoče v divjem sarkaznu).

LUČ in **SENC A**: Kaj vidiš?

MATEVŽ (z močno ironičnimi povdarki): Vidim, da je naš problem tak, da ga v treh ne razrešimo z besedo, ker je beseda medla in nič ne pove. Treba je dejanj, da se z enim samim zamahom razvozlja gordijski voz, ki se mi zatika okrog vratu in me duši, duši (udari, boreč se s seboj, z ного ob tla), duši do smrti! (Premolk.)

(Nadaljuje tiho, zaupljivo): Predlagam vama, draga moja, da se zadeva reši čisto na parlamentaren način. Izbirati moram med življenjem in smrtjo, med biti in nebiti.

SENCA (šepetajoče): Torej razrešujmo!

LUČ (zamišljena molči).

MATEVŽ (raztreseno): Da, razrešimo, in sicer na čisto parlamentaren način. To se pravi: vidva, moja draga (pokaže na oba), bosta glasovala, kakor da smo v tribunalu. — Te-le (pokaže na ženske portrete na steni) pa naj bodo neme priče.

LUČ (narahlo): A Martine ne bo zraven?

MATEVŽ (divje): Bog jo udari, Martino, ker je bila izmed vseh najslajša, najbolj strupena, ko mi je z ljubeznijo zavdala, da, zavdala... (Se pomiri.) Pravim tedaj: te-le naj bodo priče, da ne bo nihče vedel, kako se je izvršilo. In kdo je kriv, kdo nekriv, kdo sodnik, kdo obsojen in kdo oproščen, hahaha... Ker svet mora biti oblečen v lepo, čisto belo in nedolžno srajčko, o sestra Luč, kajne? Pa če mu je treba iti tudi v samo smrt, hahaha, v samo smrt. Smrt in bela srajčka! (Se v grohotu nenadoma ustavi, nadaljujoč bolj mirno, mrzlo): Zadeva je jasna ko beli dan. Ti, Luč, se poteguješ za pravico in dolžnost, ti, Senca, pa blodiš nekaj o časti, medalji, življenju in o podobnem. Jaz sem v sredi, takorekoč nevtralen. Ne pritegnem ne na levo ne na desno, ker sem sam prizadet. Saj moja sodba ne more biti zame merodajna, hehehe... Glasovala bosta: ali za življenje, ali za smrt? Jaz pa bom štel; skrbno bom štel, saj sem še pri zdravi pameti in se ne bom motil. Čisto zagotovo se ne bom zmotil. Takorekoč predsednik v svoji lastni zadevi bom, v tej veseli tragediji-komediji, hahahaha... Vidva pa bosta sodnika votanta, kakor sta onale dva, ki dan za dnem otepata pri eni in isti mizi na našem sodišču svoj trdi vsakdanji kruh. Torej, da se razumemo: vidva glasujeta, jaz pa bom štel! Če kaneta dva glasa za življenje, naj ostane življenje in kar je še potrebnega zanj: pravica, dolžnost, očetovstvo, sveti zakon, žena in podobna zalega. Če pa bo narobe in pride smrt, naj pa bo smrt! Za njo naj ostane življenje in kar je v njem za take prilike še potrebnih komedij: oprana čast, črn pogreb, grenke solze ljubice in piskajoč otrok ter zraven še vsa dolga vrsta drugih nagnusnih ogabnosti, hahaha... (Se spet ustavi, steče k omari, vzame iz nje polno zelenko žganja s tremi čašami ter postavi vse vkup na mizo. Prazno steklenico zažene v kot, luč na mizi odmakne vstran, da pride točno pod kavelj na stropu. Potem nalije čaše z žganjem in da vsakemu po eno. Vsi slovesno vstanejo, držeč kozarce pred seboj.)

MATEVŽ BILKA (razposajeno napije): Pijmo, prijatelji, vsi: pravični in krivični, napijmo življenju in smrti, ker sta oba dva skrajna bregova, mimo katerih so romali milijoni pravičnih in krivičnih, kamor pojdemo tudi mi, ko nam odbije naša ura!

(Pije sam. LUČ in SENCA odložita polni čaši. MATEVŽ BILKA pa se zapoteče ko pijan nekaj korakov po sobi, obstane za hip, trešči svoj kozarec ob tla in, obrnjen k LUČI, zarjove z votlim, sebi tujim glasom): Glasujta! Ali življenje? —

(L U Č sama vzdigne roko, dočim S E N C A obstane ko pribita.)

M A T E V Ž U se izbulijo oči, opoteče se k mizi in, obrnjen zdaj k S E N C I. zarjove temno pred se: Ali smrt?

(Roka L U Č I zdrkne sama od sebe doli, a zdaj S E N C A sama razprostre svojo roko kvišku.)

M A T E V Ž (strmi brez glasu pred se, se bori nekoliko časa sam s seboj in končno, prevaran v svojem pričakovanju, sikne pred se): Prevara, karneval! Zediniti se nočeta; nočeta se prelit v Eno, ki naj gre združeno in nesluteno ali v desno ali v levo, kakorkoli že! Še me hočeta mučiti, še me cepiti do poslednje kapljice krvi, da me zastrupita vsega, vsega . . . Jaz pa nočem tega strupa, jaz nočem od življenja le bednih ostankov kruha za svoja, po užitkih lačna usta! Jaz hočem vse ali nič! (Se obrne zopet k njima in ju zaničljivo vpraša): Ali brijeta norca iz mene, ali ni vama do Resnice?

L U Č in S E N C A (molčita).

M A T E V Ž (v skrajni besnosti): Ali se odločita v eno ali v drugo sodbo. Srednje poti ni, kajti polovičarstvo ni med možmi nikoli nič prida!

L U Č in S E N C A (spet molčita).

M A T E V Ž (trdo in odločno): Jaz pa se sodbe ne bojim, in zato bom sam sodil in odločil; ne bojim se, hahaha . . . In bom sodil prav, ker ne maram več vajinih naukov, ker sem postal človek, sam vase prelit, svoboden kakor je svobodno veselstvo nad materjo zemljo. Jaz ne maram vajinih tihih, capljajočih korakov, ne maram (glas se mu lomi) več vajinih strašnih, v lepoto in grdoto zatopljenih oči. Jaz ne maram, hahaha . . . (grgrajoče) ne maram . . . hahaha . . . ni-če-sar — več!

(Odpasal je z bliskovito naglico svoj pas, ga obesil z enim koncem za kavelj pod stropom, v drugi, v zanjko, pa je vtaknil svojo razgreto glavo. Nato je krepko brcnil z nogama stol izpod sebe. Pri tem je zadel ob luč na mizi, ki je padla in se razbila na tleh. Vsi trije, M A T E V Ž B I L K A, pisar po poklicu in falot po življenju, njegova L U Č in njegova S E N C A, so utonili v črnini temne in kasne ponočne ure.)

V daljavi je odjeknil zvon ko turobna mrtvaška pesem.

III.

Ob zgodnji popoldanski uri prihodnjega dne je nastal v sobi Matevža Bilke tak vik in krik, kakor da so se sama božja nebesa sesula na splašeno zemljo. Dekla Liza, hišna postrežnica, si je tiščala raztrgano platneno cunjo, s katero je pred trenutki brisala v kuhinji umito posodo, pred bolešno skremžena usta. Pretakala je mile solze, ki so lile po njenem izsušenem licu ko od kapa. Gospa Marjeta, ki se je bila, v sobo prišedši, sesula od straha na bližnjo stolicu ko izpraznjena vreča, je goltala v grlu neke grgrajoče glasove. Vila je v obupu roke in ni mogla, čeprav bi bila rada, odtrgati pogledov od dolgih, pošastnih nog Matevža Bilke, ki je kakor strahotna prikazen svobodno bing-

ljal od stropa. Luka Vrč pa, veseli pijanček, stanujoč v najeti sobi zraven, bolj živalskemu brlogu podobni, ko človeškemu hramu, je zatulil s svojim raztrganim glasom, kakor da draži ob polnočni uri budnega mestnega stražarja. Kotalil se je iz kota v kot kakor pijan, zadeval se ob postelj in stole ter se pobožno križal od temen nekam doli pod zavaljen trebuh, momljajoč neprestano pred se: »Oče naš... v nebesih... odpusti... naše dolge... amen... amen... Bog te ubij!« Pogled na obešeno truplo Matevža Bilke ga je bil tako prevzel, da ni ločil več kletve od molitve, ne pameti od norosti. Šele polagoma se mu je iz omotenih možganov izobličila misel, da je treba nekaj storiti. Kaj, tega ni mogel še sam povsem dognati. Tekel bi po stražnika, a so se mu noge tako tresle, da se je zbal, da se utegne sesesti na tla.

Pa mu naenkrat šine odrešilna misel v glavo. Preriye se z muko do mize, kjer sta samevala ko pozabljena dva kozarca, nalita z žganjem, in se hoče povzpeti s sunkom nanjo.

Vedel je, da je treba Matevža Bilko sneti iz neugodnega položaja, kamor ga je bila zataknila muhasta usoda. Morda, je sumil, je ostala še čisto majčkena iskrica življenja v tem zaljubljenem Matevžku, kakor ga je rad imenoval v svojih pijanih urah. Poprej pa še iztegne desnico in se dotakne otrpilih prstov obešenca. Zagomazi mu po vsem hrbtu tja doli do tresočih se peta, kakor da ga obliva mrzel pot. Prevzet od groze zapiči svoj pogled v čaši pred seboj, pograbi v obupu za prvo in pogoltne iz nje žgoči balzam s tako slastjo, kakor da ne bi bil žganja okusil že dober mesec dni.

Odleže mu nekoliko. Slabost je v njem popustila in se je že prebujalo v grlu poželenje po alkoholu. Glasno mlaskajoč z usti, popade še drugo časo in sune krepko njeno vsebino vâse.

Gospa Liza zapazi s studom v srcu njegovo početje. Ko hijena ga popade trdo za vrat in sune ko klado vstran, da telebne kmalu na vse štiri.

»Klada pijana, še tu ne pozna mere!« sikne razdraženo. »Mar bi šel po stražnika, mrha!«

Luka Vrč se zvije pod njeno besedo kakor pod bičem. Butne s truščem iz sobe in zdrdra po stopnicah, kar ga noge nesó.

Dogodivščina z žganjem in Luko Vrčem je gospo Marjeto postavila kolikor toliko na noge. S strahom v srcu zapazi razmetano posteljo in pokvečen klobuk na njej. Spomni se, da bodo prišli tuji ljudje gledat Matevža Bilko. Zgrabi za pogrinjala, rjuhe in vzglavje in povleče z njimi enkrat sèm drugič tja. Klobuk sam od sebe sfrči s postelje na tla in kmalu je soba v nekakšnem zasilnem redu.

»Za take prilike ni gledati človeku preveč na prste,« jo prešine. Obrne se k Lizi, jo ošvrkne s sovražnim pogledom ter se zadere vanjo: »Cviliš, ker ne boš mogla ponoči več k njemu, kaj ne?«

Dekla Liza pa se še globlje sesede v svojo bolečino.

Takrat se vrata odpro in v sobo plane poklicani stražnik. Ves zaripel je v obraz. Grabi se z rokama za ovratje, kakor da ga nekaj duši in davi. Na prsih, težkosopečih, se mu svetijo medalje, ki jih je bil zjutraj nalašč skrbno očistil in zribal kakor za parado. Še četrti gumb na suknjiču mu je morala žena prišiti, da se ne bi mogel gospod Matevž Bilka, če bi ga bil danes srečal kje na cesti, obregniti obenj.

»Zdaj pa gre človek božji in se zatakne za kavelj,« si misli, ogledujoč obe ženski in obešenca z mirnim obrazom. »Hudiča, zmešalo se mu je, ali kaj?« se vprašuje in doprede glasno: »Nak, ni bil pijan!«

Objokane oči dekle Lize ga hvaležno pogledajo.

»Videl sem ga sinoči. Okrog osmih se je vračal domov,« pojasnjuje. »Menil sem, da se ga je po neprevdarnosti nalezel čez mero, a se ga ni. Bo že kaj drugega, kar ga je strlo, da je storil neumnost!«

»Bog vedi, kaj?« zagodrnja gospa Marjeta.

»Saj je imel vsak dan drugo.«

»Da, na to plat je pač bil preveč navit,« se zahahlja stražnik. »Tu treba najbrž iskati vzroka njegovega naglega konca.«

»Morda pa je katera od teh kriva?« se oglasi Liza. A se ji beseda brž zatakne v grlu zaradi očitajočih, hudobnih pogledov gospe Marjete.

»Jej, jej, hohoho... Lepa rajda jih je,« se smeje stražnik, ogledujoč slike na steni. Pa se takoj spomni svojega dostojanstva in službe. Stopi na mizo in skuša vzdigniti Matevža, da bi ga snel s kavljja. A ni šlo.

»Gospod Luka,« se obrne k Vrču, ki se je bil med tem že vrnil od telefona, kamor je bil šel klicat na pomoč. »Za noge ga poprimite. Jaz ga podržim pri eni pazduhi, da nama ne lopne na tla. Z drugo roko pa odpnem pas.«

Luka Vrč stori tako in kmalu nato je ležal Matevž Bilka na svoji postelji. Ves črn je v obraz. Trd in osoren, kakor da se je po smrti razhudil na ves svet. Na gospo Marjeto pa še posebej! To pa njo še bolj podžge v tihem sovraštvu do dekle Lize.

Že je mislila nekaj reči, pa jo zmoti Luka Vrč, ki zavzdihne kakor sam s seboj: »Če bi le človek vedel, kaj ga je gnalo v smrt? Nič drugačen ni bil v zadnjih dveh dneh. Včeraj sva ga bila sunila še par šilc skupaj,« se spomni spet na žganje.

»Kam pa je šel potem?« poizveduje stražnik.

»K neki ženski v vas, menda,« nadaljuje Vrč.

»Kaj, če bi kaj pobrskali po njegovih žepih, gospod stražnik,« sili radovedno gospa Marjeta. Ujela je bila splašeni pogled dekle Lize, pa se nekaj v nji še bolj upré. »Morda pa ona kaj več vé, ki ga je včasih tako dobro postregla,« pristavi zlobno.

Dekla Liza se skloni niže in jo rdečica zalije polno v obraz.

A Luka Vrč, ki je bil med tem že iztaknil v Matevževih žepih droban, z okorno

roko pisan listič, se je usmili: »Tu so neke gorke ceremonije, uf, uf...« In ga misel na vesele urice, ki jih je bil včasih prestal z Matevžem Bilko ob pripovedovanju raznih njegovih historij, toplo pogreje.

Stražnik pa razgrne list pred seboj in štiri tuje glave se staknejo, režijo, smehljajo, kremžijo in se pačijo nad skrivnostjo mrtvega Matevža Bilke, ker je bila zdaj izdana in dognana.

»Ha, zaradi otroka se gre ubijati,« zmajuje z glavo veseli Luka Vrč.

»Kaj, otroka, kaj? Bog vé, koliko jih je imel naokrog? Kdo pa naj ga redi, če mu ga je morda hotela mati, uboga ko miš v cerkvi, naložiti na hrbet?« se razvnema gospa Marjeta. »Oh, kolikokrat sem mu zašivala raztrgano perilo, kolikokrat oprala zamazano srajco, in vse zastonj! Jaz bi ga že zmogla rediti, enega otroka, če bi ga bil le hotel,« ji uide v hipnem čustvenem razgibanju. Stražnik, ki je uganil njeno misel, skomigne z rameni in njegov pogled poišče drobno postavico dekle Lize.

Ta pa čepi na tleh ko zapuščena, prevarana žival. Nikakor ne more še odtrgati mrtvih pogledov od počrnelega, v smrtni grozi popačenega obraza Matevža Bilke.

»Bog vé, katera je?« sili naprej zloba gospe Marjete.

»Da bi ji izpraskala oči,« si tiho misli Luka Vrč, a ne reče nič.

Stražnik pa, ko se spomni spet Matevževih sinočnih besed o časti in medaljah, mrmra sam pri sebi: »Bogme, da ni bil pijan! Še celo ob moje medalje se je bil obregnil sinoči. — I, seveda: Kaj bi se pa ženil? In tudi na kaj in s čim? To ni bilo najbrž po njegovem okusu. Ženimo se le mi, ki nam je do penzij in otrok, ha... A on? Prost ko ptiček, iz gnezda v gnezdo. Res, gospa Marjeta! Kakor zajec med zajkami, hahaha... Zdaj ga ni več, in se bo treba že kako potolažiti, hm.«

Pa je primera Luko Vrča razvnela. Nos mu pordi, da jezno navrže: »A se zajci zastran tega ne ubijajo. Bog te ubij, če vem, ali je bilo tega treba?«

»Seveda se ne ubijajo! Živijo pač med seboj, proč od ljudi. Kdo bi pač vedel, zakaj se ljudje v takih primerih more?« premišljuje stražnik glasno.

Gospa Marjeta pa se namrdne in stisne vse svoje srce v željo: »Oženil bi se bil, pa bi bilo prav.«

»Kajpak, s takole staro, nadušljivo matrono,« sklene polglasno Luka Vrč.

In se je takrat ob mrtvaški postelji Matevža Bilke nekaj smrdljivega, strupenega žgalo. Pa se je k sreči še o pravem času prikazala v vratih stroga postava gospoda okrajnega sodnika. Za njim se je gnetla s službenimi obrazi, mrka in dostojanstvena, običajna pregledna komisija: zdravnik, pisar in še uradnik mestnega magistrata.

Dekla Liza je natihoma stopila v kot, tako da je zakrila s hrbtom portrete žensk na steni, katere je bil zapovrstjó trapil Matevž Bilka, pisar po poklicu in falot po življenju. Luka Vrč pa se je glasno useknil, da bi pregnal občutek srda, ki mu je silil v zaripljeni nos. V zapite možgane se mu je venomer zale-

tavala misel, da ga, z jutrišnjim dnem pričenshi, gospa Marjeta, ta večna samica, prav gotovo vrže na cesto.

Potem pa se je začel drugi del drame v podstrešju. Vsakdanji, nezanimiv, uklenjen v ozke vezi uradnega rešetanja. Reklo bi se mu lahko: veseli epilog k žalostni smrti Matevža Bilke, pisarja po poklicu in falota po življenju.

Po sobi je zadišalo po uradnih papirjih in življenjski plesnobi . . .

NADEŽDA

TRPLJENJE

Mislím, da mi nekdo pritiska železen oklep na glavo. Ta oklep je ledeno-mrzél, toda groza, ki jo vzbúja, je tako močna, da imam občutek ko da mi vstajajo lasje na glavi in čutím znojne kaplje, ki mi drsijo po licu. Hotela bi si jih posušiti, toda roke so mi ohromele — ne ubogajo me več. Čudno, da mi to ne dela nikakih skrbi. Ne, to je naravno. Groza me je nečesa drugega — tega, kar prihaja. Zdi se mi, da mi puls preveč pojema; za trenotek se mi kar ustavi; oči odprem na široko in čakam in prisluškujem sebi. Če se ne varam, se mi nekdo približuje — že je tik moje postelje. Kdo utegne biti? Čemu me moti? Poznam črte njegovega obraza, poznam vsako mesto na njem . . .

Zakaj si prišel? Zdaj mi je težko. Kako naj vstanem in odidem, če si tu? Prosim te, pojdi! Kaj hočeš s svojim čudnim izrazom v očeh? Odpravljám se daleč, neskončno daleč. In tja pridem samo preko pozabljenja. Tako težak je prestop. A ti mi ga še bolj oviraš. Čakam, čakam . . .

Ne, ni mogoče: kaj ne, da se varam? Vse vidim naenkrat v megli. Vse izginja. — Ne, ni res, da si odšel. Roke iztegujem za teboj, toda groza: roke, moje roke so mrtve! Ne dosežejo te.

Težko diham. Gledám v strop. Drobna, črna pika se premika po njem. To je muha. Prav nad menoj je. Zamežim. Strese me: padla bo. Na vso moč tiščim skupaj veke, toda čudno — vidim jo vendarle. Raste, vedno večja je in večja, vedno svetlejša in pošastnejša. S svojimi ostudnimi očmi gleda naravnost v mene; tiho . . . zdi se mi, da mi srce ne bije več. Muha se blešči, bliža se mi in me slepi; glej, čudo — ni več to muha — ogromno zrcalo je in, kar jemlje vid, je odsev sonca v njem. Železen obroč okoli glave popušča; v okno gledám, ali bolje — v šipo, v kateri se blešči sonce. Dan je in jaz sem še tu. Trudna sem. Pogled mi drsi po sobi, navzgor; na stropu se ustavi: tam je drobna, črna pika, ki se premika po njem. Toda ni me več groza. Oko mi zre nepremično v njo, muha rase in rase, kmalu bo večja od mene, večja od te sobe. Ves prostor nad menoj je napolnila. Že mi primanjkuje zraka, duši me, odmikám glavo, ah, še imam moč, da planem nate, pošast! Sedim in strmim. Nisem več v sobi, vse je izpuhtelo v nič, nad menoj je kristalno čisto nebo. Sedim ob bregu potočka na mahu, in strmim v — sebe.

Da, v sebe! Tu, pred menoj sedi moj »jaz« in me pogleduje. Nasmehnem se, on se noče. Vprašujoče ga pogledam, on mi odkima. Kaj hoče od mene? Čemu se mi ob tej zadnji uri prikazuje? Vse je tako čudovito čisto in jasno okoli mene, vame pa se pritihotaplja tesnoba. Poslušam svoj glas, ne, to je glas mojega jaza: »Prišel sem, da vidim, kaj si napravila z mojo dušo . . .«

S tvojo dušo? Gledam v zemljo in molčim.

»Odgovori mi . . .«

»Ne vem, kaj je z njo.«

»Kako to, da ne veš? Ali si pozabila na najino pogodbo? Ti si obljubila, da boš čuvala mojo dušo — a jaz, da bom vedno molčal.«

Glava mi klone vedno niže, naenkrat me zdrami pretrgan roteč glas:

»Kje je duša? Moja duša, kje je?«

Izgubljena, zapravljen! Krik se mi izvije iz grla. Kaj bo sedaj? Ali naj zopet pogledam v sebe? Počasi dvignem obraz, prazno, vse prazno. V meni je tudi prazno. Ne! Ni prazno okoli mene, le dozdeva se mi, ker se vse strahotno hitro vrti.

Vse se vrti okoli mene. Planem pokoncu, preč od tu, preko potoka! Skočim — toda zavrti se mi, zamegli pred očmi, padam v temo. Ničesar ne vidim, le slišim hitro potrkavanje. In se smejim: to je utripanje mojega srca. Sama sem.

Zdaj je pa res že skrajni čas, da se odpravim. Težka pot me čaka. Toda ne razumem, kako je to, da so mi vsi udje odpovedali? Ti, mogočna sila, ki mi braniš, da bi odšla, ti, ki ti ne vem imena, prosim te, rotim te: čemu to? Pusti me, da grem, pusti me, glej, rotim te: že slišim glas — kličejo me, iščejo, moram odtod! Kdo si vendar?

Vidim te že: tvoja koža je brez barve, tvoje oči so votle, tvoj obraz koščen. Pokaži se vsa, da te spoznam. Kdo si?

Leden dih me je vso zajel:

»Smrt . . .«

Krohočem se. Smrt? Smrt? In ti si tista, ki mi braniš, da bi odšla? Smrt sama? Oprosti, da se ti smejim, toda to je vendar prečudno. Še groza me bo pred teboj. Pa kaj ti je, draga? Zobje ti šklepečejo? Povedala bi mi rada kaj? Poslušam te. Kaj praviš? Da bi mi rada storila to uslugo in vsako drugo uslugo še, toda, da žal še ni pravi čas? Ah, pravi čas ni? Ali ni lepo? Ali ni pomlad, sonce, prebujenje vsepovsod? Odgovori mi, kaj že odhajaš? Ne hodi, počakaj! Za teboj pojdem. Tebi niti ni treba, da odpiraš vrata: kar izginila so pred teboj; še jaz se izmuznem tako — še dva koraka, pa te dohitim. . .

Smola — zopet je nekdo pri meni. Kdo si? Ne morem odvrniti pogleda od tebe. Kako je to, da imam občutek, da me tvoj pogled trga na drobne kose? Kako je to, da mi je za hip tako nemirno srce, da mi igra vsaka najmanjša

žilica, da stiskam čeljusti in pesti? Včasih pa mi srce zamira in vse moje bitje je prežeto miline? Kdo si? Vem, že vem. Tvoje ime je: Trpljenje.

JANKO SAMEC

NAŠA VAS

*Od samih rož in mehkega zelenja
spi ves omamljen v božjem soncu vrt.
Nad njim nebo se štajersko razpenja
kot svetlomoder, lep poročen prt.*

*In sredi tega vedrega življenja
gosposki dom sameva gotskih črt,
ko da prenesel sem ga iz Porenja
sam samcat vrag je gledal našo smrt.*

*Zdaj nemo v dalj strmijo sloke duri,
zaprte same vase kakor čas,
ko se krog njega hudo vreme buri.*

*A ni vihar, ki buta jim v obraz! —
Je le življenje, ki tod mimo curi
živahno, skozi svobodno našo vas...*

DRAGOTIN CVETKO

IZ SODOBNEGA GLASBENEGA SVETA

RAZGOVOR S ČEŠKIM KOMPONISTOM REINERJEM.

Glasba je igrala v vsakem zgodovinskem razdobju neko vlogo in se je razvijala v zvezi s celotno kulturno rastjo. Njene oblike so se razširjale in tvorile so se nove, možnosti so postajale vedno večje. Že zavoljo neprestanega razvoja in pa radi različne strukture posameznih dob, so se pojmovale kulturne funkcije glasbe različno in se jih je celotno življenje posluževalo prav tako različno. Vse kulturne epohe historičnega dogajanja so ocenjevale glasbo svojim kriterijem primerno; majhen krog tvorcev in ozka plast onih, ki z razumevanjem spremljajo kulturni razvoj, sodi seveda povsem drugače kot ostali, ki sicer tvorijo večino, pa se ne morejo znajti v novih dognanjih. Silen razvoj jih prehiteva, zato ostajajo v fazi pred novo nastalo fazo; šele naslednja generacija zaživi v prejšnji stopnji, medtem ko že raste prihodnji, morda še silnejši in pomembnejši razvoj. Ta proces se vrši neprestano in

po istem načinu vedno naprej. — Sodobna glasba — naravna posledica celotnega kulturnega in posebej umetnostnega razvoja — je širšemu svetu še vedno problem, katerega v vseh kulturnih krogih presojujejo objektivno ali subjektivno in z najrazličnejših vidikov ter naziranj. Poglejmo, kako motri sodobne glasbene probleme mladi češki pianist in komponist dr. Karel Reiner! Odgovoril mi je na tri vprašanja:

1. Kakšen je pomen sodobne glasbe? — Temeljno napako delamo, če motrimo »moderno« glasbo kot nekaj od splošnega muzikalnega razvoja ločenega. Ta napaka je po eni strani fundirana v manjkanju zavestnega objektivnega spoznanja o položaju lastnega ustvarjanja pri sodobnih komponistih samih, po drugi strani pa v tem, da stoji muzikalna zavest javnosti — kakor se je v zgodovini vedno dogajalo — šele na stopnji romantične glasbe konca prejšnjega stoletja. Tudi dejstvo, da delujejo socialne, politične in gospodarske razmere današnjega časa proti glasbi ali pa vsaj za njo nimajo nobenega razumevanja, je prav tako važen razlog za odvracanje javnosti od glasbe kot umetnosti vobče. Potreba po glasbi se v teh razmerah mnogo prijetneje zadosti potom »lahke« glasbe.

Moderna glasba organsko nadaljuje linijo, ki pelje od Wagnerja, Liszta, Mahlerja k Debussyju, Ravelu, Skrjabinu, Bussoniju, Stravinskemu, Szymanowskemu, Bartoku, Janáčku, Nováku, Suku, Ostrčilu in Schönbergu. Znani sodobni mladi komponisti Milhand, Honegger, Hindemith, Berg, Webern, Křenek, Haba — gradijo tu dalje. Ti obe generaciji pomenjata: 1. ritmično: ponovno oživljenje in kompliciranje; 2. melodično: napredek od diatonike preko kromatike k četrttinskemu in drugim diferenciranim tonskim sistemom; 3. harmonično: nadaljuje grajenje Wagnerjevih pridobitev; 4. v pogledu intervalov nadomeščanje dosedanjih glavnih intervalov terce in sekste z novimi sekundnimi, kvartnimi in septimnimi melodičnimi ter harmoničnimi odnosi; 5. zamenjava tematičnega stila, ki je doživel svojo kulminacijo v Schönbergu, z netematičnim, prostim stilom, to se pravi, brez ponove ali variiranja kateregakoli melodičnega domisleka; 6. komponisti zavzamejo kot »duhovni delavci« v človeški družbi enakopravno mesto z drugimi.

Današnji položaj evropske glasbe je linija od zahoda proti vzhodu, od diatonike in politonalitete h kromatiki, od preprostega h kompliciranemu zvoku, od vezane k svobodni obliki, ki je na zahodu tradicionalna, vzhodu pa pri naša bodočnost.

2. Sodobna glasba na Češkoslavaškem: — Razvoj češke glasbe vodi prav tako organsko od Smetane in Dvořaka k Janáčku, Nováku, Suku, Ostrčilu, grupi Manes in Alojzu Habi ter njegovi šoli. Češka glasba se je uvrstila kot enakopravna v najnovejših evropskih dosežkih; razvila se je svobodnejša oblika, nova ritmika in harmonika Janáčka, ponavljajoč stil in tematika sta pri Nováku in Ostrčilu na višku, pri Suku melodična pestrost in skupno z obema prejšnjima so nastale nove velike oblike; Manesova grupa predstavlja pristaše zapadne moderne, Alojz Haba je spoznal skupne temelje

vseh tonskih sistemov, nastal je nov zvok, nova intervalska zavest in stil, izraz in oblika, izrazilo se je spoznanje bistva glasbe na temelju antropozofsko orientirane duhovne znanosti R. Steinerja, ustvarila se je nova glasbena sociologija. Tu se vežejo zadnji dosežki zahodne glasbe, individualnega ustvarjanja, prosta ritmika, melodika, harmonika, oblika in izraz, zavestno teoretsko spoznanje in konkretno ustvarjanje s še živečimi diferenciranimi tonskimi sistemi in kompliciranimi ritmi. Raztrgana enotnost svetovne glasbe je tako znova postavljena na višjo stopnjo.

3. **I n s o d o b n a g l a s b a v J u g o s l a v i j i ?** — Glasba pri vas mora v ustvarjanju svoje nacionalne glasbe prav tako slediti vzgledu Smetane in Dvořaka, t. j. se tudi navezati na zadnje dosežke zahodne glasbe. Komponisti V. Vučković, D. Čolić, Lj. Marićeva, Slavko Osterc — danes skladatelj evropskega slovesa — in njegova šola mladih komponistov, ki so: Franc Šturm, Dimitrij Žebré, Dragotin Cvetko in Maks Pirnik, potem M. Pučnik — so pravilno spoznali to temeljno zakonitost in gradijo glasbo kot najvažnejši člen med Evropo in Orientom, tako v nacionalnih kakor v internacionalnih odnosih. Avtorji kot M. Milojević, Konjović, Anton Lajovic, Slavenski in Papandopulo so prav tako važne pojave kot utrjevalci muzikalne zavesti v široki javnosti. Sodobna glasbena produkcija v Jugoslaviji raste tako v kvalitativnem kakor v kvantitativnem pogledu zelo naglo in močno razgibano ter si usmerja pravilno razvojno pot.

D R. A. B.

ZAKAJ JE RAZPADLA CESARSKA AVSTRIJA

Vprašanje sožitja državo tvorečih ljudskih skupin in notranje upravne razdelitve, je v življenju držav več ali manj trajen problem, ki se tudi stalno obnavlja. Nahajamo ga prav tako v starih in etnično homogenih, kakor v novih in etnično heterogenih državah. Politična zgodovina nam ga izpričuje že v najstarejših in v vseh poznejših dobah. Vendar mu je priborila novodobno obliko in današnje važnost šele francoska revolucija s preciziranjem pojma **e t n i č n e** enote naroda. V fevdalni dobi jedro ni bilo v narodnih enotah, marveč v deželah, ki so jih izoblikovali fevdalni gospodje največkrat brez ozira na etnično povezanost ali ločenost prebivalstva.

Podtalno, dasi zunanje še nezavestno, so pa bili često tudi že tedaj narodi gonilna sila obstoja ali obnavljanja problemov notranje državne ureditve, samo s to razliko, da so se pri poizkušanju uveljavljanja svojih zahtev opirali na **z g o d o v i n s k o**, namesto na šele pozneje uveljavljeno **n a r o d n o p r a v o**. Nazorne zglede nam nudijo v tem oziru zlasti Čehi, Poljaki, Madžari, Hrvati in drugi narodi, ki so še v fevdalni dobi, in pred opredelitvijo moderno pojmovanega naroda kot etnične skupnosti, izgubili svojo državno samostojnost.

Ker so živel ti narodi večinoma v bivši cesarski Avstriji, je bila ta klasična država večno živega in aktualnega problema pravilne in pravične notranje politične ureditve. Ta problem je obstojal v Avstriji ves čas njenega obstanka, vse do razpada v jeseni l. 1918. Iz klica po zahtevah uveljavljenja zgodovinskega prava kronovin (kraljevine Češke, kraljevine Hrvatske itd.) se je porodil po l. 1848. klic po uveljavljanju n a r a v n e g a prava avstrijskih narodnosti. Ta klic je izviral iz notranje-političnih sožitvenih teženj in je bil ves čas v prvi vrsti u p r a v n e g a značaja. V omenjenem revolucionarnem letu smo se pridružili temu klicu prvič tudi Slovenci z zahtevo po politično-upravno zedinjeni ter s tem narodno a v t o n o m n i S l o v e n i j i v okviru cesarske Avstrije.

Tako je postal problem notranje ureditve bivše Avstrije izrazito problem vse zadovoljujočega sožitja državo tvorečih narodnih skupin kot individualnih etničnih enot. Iz njega se je razvil že takoj ob poživitvi na novih naravnopravnih narodnih težnjah brezobziren boj nemškega osredja, ki je kot vladajoč del nasprotoval delitvi oblasti z ostalimi avtonomističnimi narodnimi enotami, ter obratno boj teh enot z nadoblastnim nemškim osredjem. Od l. 1848. ta boj niti za trenotek ni počival. In dasi se je avstrijska cesarska država trudila na vse mogoče načine, da bi ga zatrla in je v nekih razdobjih celo trdovratno tajila njega obstoj, ji to nikoli ni uspelo. Nasprotno, čim bolj ga je zanikala, tembolj vroče se je bil. In čim trdovratneje je Dunaj vztrajal na nemštvo favorizirajoči notranji ureditvi monarhije, tem odločneje so nenemške narodnosti zahtevale popolno reformo. Cesarski Dunaj se ni hotel ali mogel zavedeti, da Avstrija ni etnično homogena država in da je treba nujno in brezpogojno izvesti temeljito preureditev odnošajev sožitja njenih narodnosti, ako noče doživeti nekega dne t r a g i č n e g a k o n c a. Po dolgem boju in odporu se je Dunaj vdal le toliko, da je pristal na dualizem, ki je spremenil prejšnjo enotno monarhijo Avstrijo v cesarsko-kraljevo A v s t r o - O g r s k o. Ker se pa ta razdelitev na Cislitvanijo in Translitvanijo ni izvršila po načelih etnične, ampak zgolj teritorialno-upravne razmejitve, se problem niti glede Nemcev in Madžarov ni rešil, še manj glede ostalih narodnosti obeh polovic. Z uvedbo dualizma se je problem le še bolj zaostril, in boj za pravilno in pravično ureditev sožitja avstrijsko-ogrskih narodnosti je s tem v pravem ognju šele vzplamtel. Kljub temu je ostal cesarski nemški Dunaj gluh in slep ter trdno prepričan, da bo z uporabo prakse gesla »D i v i d e t i m p e r a !« avstrijsko-ogrške narodnosti lahko trajno obvladal in krotil.

Toda nadaljnji razvoj boja avstrijsko-ogrskih narodnosti proti nemški dunajski in madžarski budimpeštanski h e g e m o n i j i i n c e n t r a l i z m u ob razkasanosti narodov na male kronovine ali komitate, je pokazal, da omaga pod silo zgodovinskega zakona razvoja življenja narodov tudi največja in najmogočnejša državna stavba, ako pogumno, pravično in pravilno ne reši problema sožitja tvorečih jo etničnih enot. Trdovratni nemški cesarsko-

kraljevi Dunaj je vztrajal pri svojih hegemonističnih in centralističnih težnjah tudi še tedaj, ko je že ves svet vedel, da drvi v neizogibno pogubo.

Šele v zadnjem trenutku pred to pogubo je pričel resno, toda še vedno oklevajoče razmišljati o tem, ali naj reši problem sožitja avstrijsko-ogrskih narodnosti tako, kakor te same zahtevajo, ali pa po željah vladajočih Nemcev in Madžarov. Odločil se je za rešitev tega problema šele tedaj, ko je bila poguba države že tu in je nobena sila ne bi mogla več zaustaviti. Manifest zadnjega avstrijskega cesarja Karla »Mojim narodom!« v katerem jim daje *f e d e r a l i s t i č n o* ureditev sožitja, je zatekel te narode deloma že v lastnih, neodvisnih državah, ki so si jih ustanovili na ruševinah Avstro-Ogrske. Da je prišel ta manifest nekaj let prej, bi bil razvoj krenil v čisto druge smeri. Cesarska Avstrija je tako razpadla zaradi tega, ker ni znala in hotela rešiti problema notranjega državnega sožitja svojih etnično heterogenih narodnosti v edino pravilnem in pravičnem smislu enakopravnega, etnično individualnega upravnega, kulturnega in gospodarskega izživljanja. Nemški cesarsko-kraljevi Dunaj ni razumel svojega položaja. Obdajala ga je nemška hegemonistična slepota, ki ga je že po zakonu naravnega razvoja morala prej ali slej pogubiti.

Izid svetovne vojske s porazom osrednjih sil zato ni bil vzrok, ampak le povod razpada. Ta razpad bi se bil izvršil tudi brez svetovne vojske in poraza, le morda kasneje in v drugi obliki. Tako je cesarsko-kraljeva Avstrija sama najbolje spoznala, kako vitalno važen je za državo problem notranje ureditve sožitja njenih narodov.

RADIVOJ REHAR

EVOLUCIJA RUSKEGA BOLJŠEVIZMA

V čarovni kuhinji ruskega boljševiškega eksperimentiranja se je pričelo sredi letošnjega poletja novo veliko vrenje. Eksekutiva okoli diktatorja Staljina je posegla po skrajnih sredstvih, da zatre opozicionalno gibanje »pravovernih boljševikov«, zbirajočih se okoli načrtov v tujino izgnanega Žida Bronsteina-Tročkega. Po umoru lenjingrajskega komisarja Kirova so bili prijeti, obtoženi, sojeni in ustreljeni vsi glavni voditelji te opozicije, med njimi tudi nekdanji stebri boljševiške revolucije in Ljeninovi najožji sodelavci, kakor sta bila zlasti Zinovjev in Kamenjev. Ti dogodki so zopet spravili v ospredje zanimanje za sovjetsko Rusijo in njeno notranjo usodo.

Komentarji svetovnega tiska o teh najnovejših ruskih dogodkih so zelo različni. Medtem ko trdijo fašisti, da so nov dokaz notranje gnilobe in barbarstva boljševizma, jih slave drugi kot pojav vedno nove življenjske sile ruske revolucije. Resnica je pa dejansko čisto drugod. Najnovejši moskovski proces in sledeča mu justifikacija voditeljev opozicije, sta samo nova potrditev, da

se razvija evolucija ruskega boljševizma v smeri, ki so jih bistrovidni poznavalci zgodovine in človeškega nehanja že davno prerokovali. Res je sicer, da analogija v svetovnozgodovinskih dogajanjih nikoli ni popolna, prav tako je pa zopet res, da so sorodnim pojavom vedno dani sorodni notranji temelji razvoja. Tako sorodnost nahajamo tudi v vzporeditvi francoske revolucije ob prelomu 18. in 19. stoletja ter ruske boljševiške revolucije vojne in povojne dobe. Dosedanjih 19 let sovjetske Rusije nam to v polni meri potrjuje. Razloček je le v tem, v kolikor je Rusija večja in bolj na zunaj neodvisna, kakor je bila Francija meščanske revolucije. Zato je tudi razvoj dogodkov tu mnogo počasnejši, kakor je bil tam. Nazadnje se pa mora upoštevati tudi različnost duhovne, gospodarske in socialne strukture, uplivov zgodovine in ne nazadnje mentaliteta naroda.

Idejno najprej v Franciji in Nemčiji vznikli komunizem je našel v ruskem boljševizmu svojevrstna tla, in to, kar je iz njih vzraslo, je specifično rusko. Nikjer drugje razvoj zmagovitega komunizma ne bi bil tak, kakor je bil in je v še vedno k misticizmu in mesianstvu nagnjeni slovanski Rusiji. To, kar bi bili drugi narodi našli z mnogo manjšimi žrtvami in mnogo hitreje, iščejo Rusi z neskončnim trpljenjem in mesiansko zaverovanim prostovoljnim mučenjem. Zato boljševizem v Rusiji tudi ni le politično-socialno gibanje, ampak nekakšna religija.

Tuji komunizem je bil vsajen v ruska tla, kakor jih je bila izorala in izoblikovala zgodovina carističnega sistema na prelomnici duhovno-mistične Azije in realistično-materialistične Evrope. Zato najdemo med zavrženim carizmom in poveličanim boljševizmom zlasti v političnih metodah začuda dosti sorodnosti. Ozrimo se samo na nekatere: v carizmu tiranija monarhičnega samodrštva, v boljševizmu tiranija eksekutive kolektiva; pred letom 1917. carska »Ohrana«, po l. 1917. boljševiška »Čeka« (GPU); prej kmečki »miri«, zdaj »kolhozi«; prej beli, sedaj rdeči militarizem; prej zasebni (plemiško-meščanski), zdaj državni kapitalizem; prej caristična samovolja in cenzura, posegajoča tudi v najsubtilnejše zgradbe kulture in umetnosti, zdaj samovolja in cenzura boljševizma, ubijajoča individualizem in usmerjajoča v dekretiran kolektivizem.

Ta analogija pa sega celo tudi na področje glavnih socialnih, upravnih in zunanjepolitičnih vprašanj. Glavno socialno vprašanje Rusije, vprašanje kmeta, je v eri boljševizma skoraj točno tam, kjer je bilo v eri carizma. Vprašanje sožitja narodov Rusije tudi še ni dokončno rešeno, a v zunanji politiki se je rdeča Rusija vrnila po 18. letih svoje osamelosti natanko tja, kjer je stala ob svoji zrušitvi bela: v zvezo z demokratično Francijo proti junkerski Nemčiji.

Carska Rusija nacionalizma v zahodnem smislu ni poznala, ker ga tudi Rus sam ni občutil; njegovo mesto je v celoti zavzemala etatistična, in kvečjemu še verska pravoslavna misel. Slavjanofilstvo je bilo v resnici le mesianska romantika, vznikla v prvi vrsti iz čuta pravoslavne skupnosti. Šele za časa

svetovne vojske so se pričeli kazati prvi rahli začetki ruskega nacionalizma v našem zahodnem smislu. Boljševiška Rusija s svojim vesoljnim internacionalizmom v tem oziru torej ni našla nobenih ovir. Vse to potrjuje čudovito, čeprav navidez paradoksalno zunanjo sorodnost ruskega carizma in sedanjega boljševizma. Tudi boljševiški kolektivizem, v ruskem smislu in po ruskih metodah, je zrasel iz — c a r i s t i č n e g a v z o r a, iz kmečke »občine« ali »mira«. Te prve kolektive je ustvaril carizem na podlagi osvobodilnega manifesta carja Aleksandra II., izdanega 19. februarja l. 1861. Kmetje, ki so bili dotlej zasebna last plemiških veleposestnikov, so dobili deloma svojo zemljo, a ne neposredno, marveč posredno, potom kolektiva »občine« (mira). Te občine so bile ustanovljene v zadregi po opisih nemškega potopisca barona pl. Haxthausna, ker caristična vlada tehnično ni mogla izvršiti razdelitve milijonov desetin zemlje med milijone kmetov, in naj bi bile po prvotni nameri le provizorij. Postale pa so — s i s t e m! Slavjanofilski filozofi so jih proglasili za »izpolnitev agrarnih sanj slovanske duše«, zahodno usmerjeni socialistični ideologi pa za »uresničenje marksističnega kolektivizma«.

V resnici niso bile te kolektivistične občine ne prvo ne drugo. Ruski mužik z njimi ni postal ne kmet v zahodnem smislu ne prepričan kolektivist. Postal je iz sužnja veleposestnikov s u ž e n j k o l e k t i v a, ki mu je dodeljeval plodno zemljo v uporabo, ne pa v last, vršil nad njim policijsko službo, omejeval njegovo osebno svobodo in določal, da sme izstopiti iz tega kolektiva samo ako mu brezplačno prepusti svoj delež v njem. Sedem in trideset let je ruski kmet molče trpel suženjstvo tega kolektiva in carističnega biča ter čakal rešitve od novega carja Nikolaja II. Potem je začel stiskati zobe in postajati vse bolj nevaren kakor revolucionaren meščan in delavec; kajti medtem ko je bilo pred svetovno vojsko v Rusiji samo 2,900.000 industrijskih delavcev, je bilo kmetov 96,800.000. Zaradi revoltiranja delavcev in intelektualcev bi bil carizem lahko živel še stoletja. Ti ga zato tudi med svetovno vojsko niso zrušili: zrušil ga je šele zrevolucioniran ruski kmet!

Šele meščanska revolucija Kerenskega je dala ruskemu kmetu to, kar je terjal, odnosno si je v zmedi te revolucije sam vzel, zlasti še v zmedi sledeče ji boljševiške revolucije. Pobil je ali pregnal plemiške veleposestnike ter caristične oblasnike, požgal gradove ter se polastil zemlje, ki jo je prej obdeloval kot suženj plemiča ali pozneje kolektivistične »občine«. S tem je on e d i n i omogočil uspeh obeh revolucij! Ko pa se je boljševizem utrdil, je nagnal kmeta s silo nazaj v stare kolektive, različne od prvih samo po tem, da se sedaj niso imenovali več »občine« (miri), ampak »kolhozi«, in da je namesto prejšnjega carističnega biča zažvižgal nad kmeti rdeči »tovariški« bič boljševizma. Prejšnji, iz zadrege rojeni caristični sistem kmečkega kolektivizma, je postal po boljševiški revoluciji odrešujoč sistem socializacije, ki se je od »občin« (sedaj kolhozov) razširil še na vsa druga področja ruske družbe, in zrasel nazadnje, v nasprotju s prejšnjim carističnim indi-

vidualističnim etatizmom, v kolektivističen etatizem boljševizma. In kot logična posledica se je iz tega rodil novi državni kapitalizem.

Praksa dosedanjih let boljševiškega sistema je pa pokazala glede kolektivističnega kmečkega »kolhoza« isto, kar je pokazala caristična glede kolektivistične kmečke »občine«. Problema kmeta ni rešila, in tisti kmet, ki je bil v prejšnji Rusiji edina resna nevarnost carizma, je postal v sedanji Rusiji **edina resna nevarnost boljševizma!**

Staljin in njegovi so to opazili, in že dve leti vidimo, da se prvotni doktrinarni in dogmatični, zato neživljenjski boljševizem počasi in skrajno previdno, toda nezadržno umika pred neizprosno realnostjo živega življenja. Jetniške vezi kolektivismu se rahljajo, in to v prvi vrsti prav iz strahu pred kmečko nevarnostjo. Z rahljanjem vezi kmečkega kolektivismu se pa rahljajo tudi vsi drugi ekstremi primarnega, doktrinarnega boljševizma. Vrača se zaščita morale in družine, svoboda trgovine in vere itd., obenem se pa rahlja tudi ekskluzivizem boljševiške stranke in uvaja neka, sicer boljševiško pogojna, a vendar splošna in enaka volilna pravica.

Na eni strani v zvezi z vsem tem, na drugi pa v zvezi z agresivnostjo evropskega fašizma, zlasti nemškega, ter japonskega imperializma, ki ogražata Rusijo, ne le kot boljševiško, ampak tudi in celo v prvi vrsti kot slovansko državo, in nazadnje v zvezi z naraščajočo militarizacijo in nacionalno zunanjo politiko, pa vstaja v ruski duši tudi doslej ji skoraj neznana zavest nekega drugega, ne boljševiškega, marveč **n a r o d n e g a** kolektiva. Staljin in njegovi hotoma tega ne ustvarjajo in ne podpirajo, zlasti ne Staljin sam, ki niti ni Rus, ampak Gruzin, toda ta razvoj je že sam po sebi tako močan, da ne potrebuje nobene podpore od zgoraj in celo tudi ne odobritve.

In prav nad tem razvojem se je zgrozila stara, zakrknjeno doktrinarna boljševiška garda Bronsteina-Trockega in njegovih pristašev. Spoznala je, da vodi ta pot čisto nekam drugam, kakor v tisto, kar je hotel prvotni doktrinarni boljševizem. Najbolj se je pa družba teh, po veliki večini židovskih brezdomovincev, zato stoočtinskih internacionalistov, zgrozila nad nevarnostjo, da bi se razvoj ruske zavesti izoblikoval še dalje, ker bi tako moral nujno privedi sovjetsko Rusijo iz internacionalizma v neki nov, čeprav v boljševizmu prekvašen nacionalizem. Ta strah jim je nazadnje potrdilo tudi še dejstvo, da je maršal Vorošilov, ki je določen za Staljinovega naslednika, sam osebno odločen **n a s p r o t n i k** Židov.

Iz tega je torej zrasla zarota »pravovernih boljševikov« pod vodstvom v izgnanstvu živečega Bronsteina-Trockega proti Staljinu in vodilnim možem sedanje sovjetske Rusije. Umirajoči doktrinarni in brezdomovinski boljševizem se je še zadnjič skušal vreči na novi, evolucionarni in z življenjskimi nujnostmi računajoči boljševizem. Toda novi evolucionarni boljševizem je bil čuječ in nagel, in tako so letos sredi avgusta padli v Kremlju voditelji reakcionarnega boljševizma od krogel nove evolucije. V znamenju tega boja

se dogaja sedaj v sovjetski Rusiji tudi vse ostalo, in vse kaže, da je zmaga evolucije že dosežena. Razvoj bo po tej zmagi šel gotovo še bolj naglo svojo neizprosno pot, in morda ni več daleč čas, ko bo ruski kmet dosegel dokončno rešitev svojega starega, a vedno živega problema ter bo s tem nehal biti stalna nevarnost za notranji red v državi. Ako zamenja Gruzina Staljina Rus Vorosilov, kakor zaradi Staljinove bolezni izgleda, bo ta razvoj še bolj nagel. Tako se bo tudi v ruski revoluciji ponovila usoda francoske. Seveda v drugačnem razvoju in gotovo tudi z drugačnimi rezultati. Tista humanistična in demokratična Evropa, ki vidi v doktrinarnem ekstremnem prvotnem boljševizmu zlo in nevarnost, a se tudi ne navdušuje za drugo usodno zlo, za fašizem, bi morala razvoj v sedanji Rusiji samo p o z d r a v i t i. Iz njega rase, počasi in sedaj morda še komaj opazno, a vendar neizprosno dosledno nova, bodoča — slovanska in socialno oplemenitena Rusija!

JANKO SAMEC

TUJA SONCA

*Kaj nam je treba tujih sonc bliščanja,
ko nam iz duš temine ne izpere? —
Nam je le treba lastnih sil snovanja
in v moč slovenstva nezlomljive vere!*

*Kdor je, živi, da je . . . in nič ne sanja.
Vsak dvom iz sebe kakor trn izdere.
Naj še tako usoda ga preganja,
ga močna volja reši rok Himere!*

*O bratje, kar vas je okrog Ljubljane,
strnite se v en krog, da morda krivi
enkrat rodu ne boste smrti rane!*

*Ker le takrat, če vsi smo v delu živi,
v globinah zemlje kal semen ostane
in zraste v klas na naši plodni njivi!*

NAŠI JUBILANTI

IVAN HRIBAR. Slovenska politika je imela v zadnjem polstoletju malo voditeljev, ki bi v svojih načrtih in delih objeli ves narod, računali stalno s svetovnimi doganjanji ter gledali ne le v sodobnost, ampak tudi v bodočnost. Delo ogromne večine slovenskih politikov se je izgubljalo in se še izgublja v ozkih mejah strankarskih interesov ter malih, konjunkturnih akcijah. Zato je bilo temvečja častna izjema delo moža, ki je v soboto 19. septembra letos dosegel redko starost 85 let, bivšega ljubljanskega župana, praškega poslanika, kraljevskega namestnika za Slovenijo in sedanjega senatorja Ivana Hribarja.

Naš jubilar je stopil v slovensko javno življenje kot pisatelj, publicist in politik že kot dvajsetleten mladenič in ostal v ospredju dolgih 65 let, vse do danes. Delo, ki ga je v tem času izvršil, je ogromno in sega na razna področja. Ni ga skoraj bilo javnega vprašanja, ne narodnega ne političnega ne kulturnega ne gospodarskega ne socialnega, za katero se Ivan Hribar ne bi bil zanimal. V zgodovini slovenske metropole Ljubljane ostane neizbrisen spomin na njegovo županovanje; slovenska kultura, zlasti umetnost, je našla v njem ne le pokrovitelja, ampak tudi mecena; v gospodarstvu, posebno zavarovalnem, nam je postavil trdne narodne temelje; v veliki svetovni politiki nas je realno in aktivno zbližal z ostalimi slovanskimi narodi; v domači politiki je pa stremel po združitvi in osvoboditvi vseh Slovencev, toda ne le zato, da bi bili združeni in svobodni, ampak v prvi vrsti zato, da bi kot združen in svoboden narod mogli nemoteno vršiti svoje kulturno in narodno poslanstvo v celokupnem slovanstvu in vesoljnem človeštvu. Ivan Hribar se je namreč predobro zavedal, da je zedinjenje in osvobodjenje jalovo in samo sebi namen, ako izostane to delo visokega zgodovinskega poslanstva.

Toda v naših malih in malenkostnih razmerah, obdan od ljudi kratkih pogledov in nerazumevanja za narodno celoto, je naletel prečesto na ovire prav tam, kjer bi jih najmanj pričakovali. Bil je mnogokrat izigran, celo v najusodnejšem trenutku naše polpretekle zgodovine, v velikem letu 1918. Danes se vsi objektivni poznavalci tedanjih dogodkov predobro zavedamo, da najbrže nikoli ne bi bili izgubili Koroške in mnogih drugih obrobni ozemelj, ako bi bil stal Ivan Hribar na čelu ljubljanske prevratniške vlade.

Kljub temu ga ni strlo niti avstrijsko preganjanje z ječo in internacijo med vojsko, niso ga strle gonje in klevete s strani naših malih ljudi v času prevrata in v poznejših letih naše notranje politike žalostnega spomina. Ostal je trden do današnjih dni svojega visokega življenjskega jubileja.

Svoje življenje in deło je opisal Ivan Hribar v dveh debelih knjigah »Spominov«, ki ostanejo dragocen vir gradiva in dokumentov za usodna leta našega naroda, kakor ostane tudi on sam v našem narodu velik lik moža neizmerne narodne ljubezni, požrtvovalnosti in jeklene vztrajnosti. Zato se ob tem visokem jubileju klanjamo Ivanu Hribarju kot možu, ki naj bi postal vzor novim slovenskim generacijam! —

R. Rehar.

SLOVENSKA GLEDALIŠČA

LETNO GLEDALIŠČE V RUŠAH. Med slovenskimi vasmí imajo naše podpohorske Ruše nedvomno največjo narodno in kulturno tradicijo. Nekoč so imele gimnazijo, ki je pripravila prve duhovne igre v našem jeziku, a pozneje so bile trden branik

slovenske narodne misli in so dobile, zopet prve, sistematično delujoče vaško diletantsko gledališče. Iz tega se je pred petimi leti razvilo naše prvo vaško gledališče na prostem, ki ga je ustanovil ljubljanski operni pevec in ruški rojak Vekoslav Janko, ter ga še vedno vodi. S tem se je v Rušah napravil poizkus ljudskega diletantskega gledališča na širših temeljih, zasledujoč načelo, da je treba izbirati igralce za posamezne like iz živega, resničnega življenja, ne pa jih šele vživljati v dodeljene jim vloge. Na tem načelu so zgradili Rusi del svoje nove gledališke umetnosti, zlasti filmske, v Ljubljani sta pa eksperimentirala v tej smeri režiserja Bratko Kreft in Ferdo Delak.

Vekoslav Janko je našel v Rušah za te eksperimente nenavadno pripravljena in ugodna tla, tako med igralci kakor med gledalci. Vprašanje je le, kako je ta dva momenta izkoristil? Po objektivni sodbi precej manj, kakor bi ju bil mogel! Zdi se, da si Janko ni docela na čistem glede zadnjega cilja in se lovi med idealom resničnega ljudskega gledališča v omenjenem višjem smislu ter šablono mestnih gledaliških predstav na prostem in podeželskih diletantskih iger, kakršne so v navadi drugod po Slovenskem, ki so po dosegu nekega razvoja zakrnele v rasti in že dobro desetletje ne kažejo nobenega vidnega napredka. Idealu se je približal s prizoriščem na prostem in izbiro igralcev (a tudi ne do zadnjih konsekvenc), v šablono je pa ostal glede posameznih odtenkov režije, a še bolj izbire iger samih. Ako je namreč smoter tega gledališča (in moral bi biti!) ustvariti novo, višje usmerjeno podeželsko ljudsko gledališče, ki naj bi bilo vzorec za reorganizacijo slovenskega diletantskega gledališča sploh, bi moral režijsko zavreči vse umetne efekte zaprtega gledališča naše slovenske sedanjosti, izbirati igralce do skrajnih konsekvenc po vlogah in vprijarjati pred vsem kvalitetna dela. Ta naj bi sicer bila iz kmečkega okolja, toda brez literarne problematike in idealizirano-sentimentalne romantike. Dobiti taka dela seveda ni lahko.

Letošnja igra »Od pohorskih pavrov vam hočem zapet«, ki jo je napisal Janko sam, je bila od prejšnjih boljša samo po tem, da je bila zajeta iz domačega okolja in napisana ter igrana v pohorskem narečju. Nje glavno napako pa vidim v iskanju komičnih efektov pretežno v besedorečju, ponavljanju efektov, ki zaradi tega oslabe, ter prevelikem posvečanju pažnje postranskim epizodam, zaradi katerih se slabi osrednje dogajanje. Mimo tega tudi igralski zbor ni bil dovolj harmonično uskladen. Poleg nekaterih zares izvrstnih naravnih igralcev smo videli tudi nekaj takih, ki so se z muko in zaman skušali vživeti v življenja, ki so jim bila po vsem notranjem in zunanjem bistvu tuja. Kar so prvi gradili, so drugi podirali. Prav ti prvi so pa pokazali, da bi ob železni doslednosti zasledovanja uvo doma omenjenega smotra Ruše lahko zares dosegle popoln uspeh.

V bodoče bo treba to vsekakor resno poizkusiti! Zato bo treba: 1. igrati kvalitetna dela, 2. skrbneje izbirati igralce, in 3. zavreči vse iskane efekte in prepustiti ustvaritev gledališkega učinka edinole delu in igralcem. Šele tedaj bo postalo ruško letno gledališče to, kar od njega hočemo in pričakujemo: preizkuševališče in vzor za prenovitev in dvig slovenskega podeželskega ljudskega igranja. R. R.

MARIBORSKE RAZSTAVE

POSMRTNA RAZSTAVA SLIK ANTONA GVAJCA. Za časa letošnjega Mariborskega tedna smo imeli v Mariboru razstavo slik pokojnega akad. slikarja prof. Antona Gvajca. Bila je deloma retrospektivnega značaja, dasi so prevladovala dela zadnjih let pred slikarjevo smrtjo.

Pokojnik se je posvetil slikarstvu v času, ko so se porajali prvi začetki slovenske moderne z impresionizmom, katerega so se preko mojstra Ažbeta oklenili njegovi prvi začetniki Grohar, Jakopič, Jama in drugi, ki so pozneje obvladali naše slikar-

stvo vse do povojne dobe, ko se je pričelo nemirno iskanje novih smeri. Kljub temu Gvajc ni sledil impresionizmu, deloma zaradi svoje intelektualne nravi in akademične konservativnosti, deloma pa zaradi stalnega življenja in delovanja na slovenski periferiji (najprej v Gorici in nato v Mariboru), kjer je živel ločeno in brez stika z ljubljanskim impresionističnim osredjem. Tako je ostal v predimpresionističnih smereh in se skušal le kdaj pa kdaj za bežen trenotek približati naši, tedaj na vsej črti zmagoviti moderni. To je skušal zlasti po vojni v Mariboru, ko so nova gesla kaotične dobe že prekričala predvojna, a bil je že prestar in je te eksperimente tudi kmalu opustil, ker je menda sam čutil, da ne najde z njimi živega notranjega stika. Svoji stari smeri je zato ostal zvest tudi v zmedu novih dni, in ostal tako v sodobnem slovenskem slikarstvu popolnoma sam.

Že zaradi tega, ako ne zaradi drugega, je bil Gvajc zanimiv pojav, ki bi bil vreden, da bi se njegovo življenje in delo temeljiteje proučilo in osvetlilo, pred vsem pa opredelilo. Za to bi bila seveda potrebna obširnejša in temeljitejša studija. Vendar je treba naglasiti, da je bil mojster zlasti v teoriji in tehniki, kar nam pa zopet izpričuje, da je bil pri njem intelekt močnejši od intuicije. Tako so njegove slike po večini tehnično brezhibne podobe, manjka jim pa topla globina, odraz razgibane umetniške duše. To zasledimo le v nekaterih, ki jih je naslikal v posebnih trenutkih resničnega razpoloženja. Med nje moramo uvrstiti s te posmrtno razstave v prvi vrsti »Portret Simona Gregorčiča na mrtvaškem odru« in nekatere manjše krajine iz poznejše dobe.

Spočetka je obsegal svet Gvajčevih motivov široko področje portretov, skupinskih kompozicij, krajin, cvetic, tihožitij itd., pozneje se je pa zožil večinoma na krajine, sadje in cvetice, a vse vedno le v oljni tehniki. Od krajin so mu ostale nazadnje celo samo še gore v poletju, bodisi skalnato gole ali pa obrasle z gozdovi in pašniki. Drugih letnih časov, razen poletja, ni ljubil. Prav to bi nam moglo odkriti važne momente za presojo njegove celotne duševnosti. Med temi krajinami so pa zopet najboljše manjše podobe intimnejših motivov, zlasti v rosi jutra ali mraku večera, toda vedno brez živih, rožnatih zarij. Sploh se je barvno razgibal samo pri slikanju cvetic in sadja, pa vendar tako, da ni motil svoje često skoraj monotone harmonije. Operiral je najrajši, zlasti pri krajinah, z zelenimi in sivimi toni.

Na njegovi posmrtni razstavi smo videli 86 del, vse od predvojnega časa v Gorici, pa do zadnjih trenutkov življenja, ko mu je docela nepričakovana smrt (kap) iztrgala s silo čopič iz roke.

—r.

RAZSTAVA SLIK NA STEKLU IN DOMAČE KERAMIKE NA MARIBORSKEM TEDNU. — V vrsti razstav letošnjega jubilejnega MT je priredilo Muzejsko društvo v Mariboru razstavo slik na steklo in domače podravske ter pomurske keramike. Slike na steklu predstavljajo — obenem s keramiko — prvotni dekorum naše hiše dimnice. Izražajo se v dveh skupinah: prva so motivi iz Kristusovega življenja od rojstva pa do vstajenja, ki so bili v naši dimnici nameščeni v kotu na obeh straneh razpela s križanim Kristusom; drugo skupino pa tvorijo slike priprošnjikov proti boleznim, za zdravje živine, za dobro letino, proti ognju, patronov voznikov itd. in so bile obešene v strnjenih vrstah od razpela v kotu, oziroma od slik iz Kristusovega življenja, vodoravno po stenah hiše. V Podravju in v Pomurju imamo dvoje produkcijskih izhodišč slik na steklu. Prvo, koroško, katerega predstavljajo pri nas zlasti Mislinjčani, ki so razpečavali svoje izdelke predvsem po Podravju do Varaždina, in drugo, slovaško, odkoder so slovaški piskrovezi zalagali s slikami na steklu zlasti naše Pomurje, in tu v prvi vrsti Prekmurje. Oba tipa slik na steklo se ločita deloma po osnovnih barvah, predvsem pa po močnejšem primitivizmu koroškega tipa ter po svojevrstnem bizantinskem značaju slovaških slik. Učinek obeh vrst slik leži v barvni kompoziciji, ki pride posebno do veljave v mračnih dimnicah,

kjer stopijo podrobnosti v ozadje. V Podravju in Pomurju so se prodajale slike na steklu po hišah do druge polovice XIX. stoletja; do devetdesetih let pa so se izvažale kot sejmsko blago na vzhod, zlasti v Varaždin. Približno v istem času preneha tudi produkcija slik na steklu na Slovaškem, in to v kolikor pride v poštev, za naše Pomurje.

Kakor so bile s slikami na steklu zastopane vse podravske in pomurske naše pokrajine, od Mežiške doline pa do Bomecev v Prekmurju ter od Velke pri Cmureku pa do Boča, istotako so bili na razstavi domače keramike zastopani naši kraji od Verice pri porabskih Slovencih do Podjune na Koroškem ter od Lemberga pod Bočem do Murskega polja pri Radgoni. Razstava keramike je bila razdeljena tudi v dva dela. Prvi del je kazal tipologijo keramičnih izdelkov po topografskih središčih ter je pokazal s Pomurjem (Markovci, Fokovci, Filovci, Martjanci) lasten realistično poudarjen značaj v protivnosti od keramike na Dravskem polju z njegovim obrobjem (Šalovci, Rače, Fram, Bistrica), ki v veliki meri sledi industrijski in umetnoobrtni keramični produkciji. V celoti producira vzhod vrsto keramičnih praktičnih predmetov, ki so na zahodu, na Pohorju ali na Kobanskem, iz lesa, in kateri omogočajo sliko o uporabi keramike v domači kuhinji, v mlekarstvu, higieni, vrtnarstvu in hišnem gospodarstvu. Osrednji del razstavljenе keramike pa so zavzemale Slovenske gorice z biliki rilci ter gostivanjskimi pivskimi posodami sploh. Moč, barbarstvo v zunanosti vrčev iz časa okoli l. 1800., se je vezala s fantazijo in eklekticizmom na pivskih posodah, kjer se strnjuje zlasti v reliefih pobožnost z erotiko. Večje posode, zlasti za olje, zaseko ali moko iz Dravske doline pa podajajo s svojimi verižnimi ornamentami nazorno zvezo s predzgodovinsko keramiko in dokazujejo pokrajinsko avtohtonost. Izpremembe nastopajo predvsem pri ročaju in pokrovu, torej tam, kjer so funkcionalnega izvira.

Razstavitev razstavljenе keramike in slik na steklu je posnemala razvrstitev obojega v nekdanji dimnici. — Job.

NOVE KNJIGE

DR. ROBERT NEUBAUER: TBC JETIKA. Zdravim v pouk — bolnim v pogum. Slike narisal tehnik Milan Benedik. 1936. Izdala in založila Protituberkulozna zveza v Ljubljani. — Kljub temu, da pričujoča brošura ne prekaša dr. Debeveca »Jetike« (Družba svetega Mohorja v Celju, 1933), je izpolnila važno vrzel v naši poljudni medicinski literaturi. Delo samo je razdeljeno v dvoje poglavij. V uvodu nam nazorno dokaže, da je naša država prva v Evropi glede umrljivosti za jetiko (23 promil ali 36.000 smrtnih primerov na leto). Vsaj nekje smo prvi! V Sloveniji umre na leto 1500 ljudi ali 15 promil, v troje zdraviliščih pa je le 510 postelj. Potrebno bi bilo, da bi nam gospod avtor povedal koliko je pri nas jetično bolnih.

Prvi del: Zdravim v pouk. Po lepem opisu iz ordinacijske sobe o jetičnih, o raznih prepovedih in nalezljivosti boleznih prehaja preko Villemina do nemškega podeželskega zdravnika prof. Roberta Kocha — do bacila jetike, imenovanega — Kochov bacil. Slede razni vzroki okužitve (pljuvanje, kašljanje, poljubovanje). Razmišljanje o tuberkulinu (prof. Calmette), o nekem univerzalnem zdravilu proti TBC, o znakih bolezni, o zahrbtnosti in o razvoju te, lepo ponazorujejo številne slike.

Drugi del: Bolnim v pogum. Opis našega največjega zdravilišča Golnika, o hišnem redu, o umetnem pneumotoraksu, oleontoraksu, o ohromenju preponskega živca, plombi, torakoplastiki, vse v pismih, kar zelo poveča zanimanje čitatelja. Škodljivosti — kavarna, gostilna, ples, kajenje, vse to pa uničuje delo, pridobljeno z dolgotrajnim zdravljenjem. Poglavju »Bacil in človeška družba« bi bilo treba posvetiti več pažnje, prikazati še več, saj zbirajo dispanzerji tudi statistike. Konec je nazoren:

Zapovedi o ohranitvi zdravja s krasnimi slikami. Še nekaj o naših ustanovah: Protituberkulozni dispanzerji 11, postaje za dajanje pneumotoraksa 3, zdravišča 3, oddelki za jetično bolne v bolnišnicah v Ljubljani in Mariboru, delno tudi v drugih, seveda po prostorih. Za 15.000 mrtvih preveč, za bolne premalo. Uvod je napisal dr. Joža Bohinjec, predsednik Protituberkulozne lige. Knjiga je izšla s pomočjo banske uprave in združenih papirnic v Vevčah.

Protituberkulozna liga izdaja tudi svoje glasilo »Delo proti tuberkulozi«. Vsako leto šest števil. Knjižica in revija moreta tako dobro služiti vsem, ki se zanimajo za probleme tuberkuloze in narodnega zdravstva sploh. T. K.

SVETOVNA DOGAJANJA

VATIKAN V ZMEDI DANAŠNJIH DNI. Silna zmeda, ki v svetovni politiki že nekaj let stalno narašča in nihče več ne ve, kje in kako se bo končala, je potegnila v svoj vrtinec tudi Vatikan. V Italiji sami je kljub lateranski pogodbi in konkordatu že po sili neizprosni razmer vklonjen v zvezo s sedanjim režimom, napram ostalemu svetu je pa skušal nastopiti iniciativno z znano encikliko »Quadragesimo anno«, ki je pa (z izjemo Avstrije) ostala brez stvarnega odziva. Prav tako se je skušal vmešati aktivno in iniciativno v gigantični boj, ki se pričinja na vseh straneh med fašizmom in komunizmom. Vse je kazalo, da hoče izdati oklic na križarsko vojsko proti komunizmu (boljševizmu).

Toda za to bi bilo treba ustvariti neko skupnost, ki je pa nemogoča, dokler se ne odstrani napetost med Vatikanom in narodnosocialistično Nemčijo. Zato so se tudi pričela zadevna prizadevanja. Nemčija je že izdala odredbe, po katerih se ustavi gonja proti katoliški cerkvi v Hitlerjevi tretji državi, kakor tudi nje predstavnikov, škofov, duhovnikov in redovnikov. V zvezi s tem se je pripravljval obisk vaticanskega državnega tajnika kardinala Pacellija v Berlinu. Bilo je torej že vse pripravljeno za to veliko novo akcijo Vatikana, ko je nemški državni vodja Adolf Hitler na kongresu svoje stranke v Norinberku z enim samim stavkom porušil vse, kar se je s tako muko zgradilo. Ta usodni stavek se je glasil: »Doba krščanske kulture je končana, pričinja se doba narodnosocialistične kulture.« In že teh nekaj besed je zadostovalo, da je Vatikan Pacelijev obisk v Berlinu odpovedal, in stališče Vatikana je postalo še težje, kakor je bilo.

Vendar Vatikan ne skriva svojega razumljivega nasprotja do komunizma, kar je potrdil tudi papež sam v svojem govoru iz Španije pobeglim škofom, duhovnikom in redovnikom, ko je blagoslovil španske vstaše; vendar ni pri tem pozabil poudariti, da tudi med nasprotniki komunizma ni vse tako, kakor bi želel. Pri tem je mislil očitno v prvi vrsti na narodnosocialistično Nemčijo, pa tudi na španske fašiste. Kdor pa presoja položaj nepristransko, brez predsodkov, brez simpatij in antipatij, more ugotoviti, da si Vatikan tudi od zmage fašizma nad komunizmom ne more obetati najboljšega, in bi bilo to zanj kvečjemu le manjše zlo, a še vedno zlo. Že dosedanji razvoj fašizma v svetu je pokazal, da razen v Italiji, Vatikanu in katoliški cerkvi ni naklonjen. Pa tudi italijanskega fašizma ne vodi do sodelovanja z Vatikanom in cerkvijo ne resnična vernost ne programatična načelnost. Italijanskemu fašizmu sta Vatikan in cerkev vredna le toliko, kolikor mu moreta s svojo moralno avtoriteto služiti v oporo v njegovi notranji in zunanji politiki. Zato ima od tega sodelovanja dejansko korist izključno le fašizem. Ako bi se Vatikan temu neneakemu razmerju uprl, bi doživela cerkev v Italiji že jutri prav tako brezobzirno preganjanje, kakor ga doživlja s strani komunizma Tuji, neitalijanski fašizem, ki od Vatikana in cerkve nima takih koristi kakor jih ima italijanski, jima je že sedaj (n. pr. nemški!) odkrit sovražnik. Pa tudi od eventualne zmage španskega fašizma si Vatikan in cerkev ne moreta in ne smeta obetati zlatih gradov.

Spričo tega je malo razumljivo, da se je Vatikan mogel na usta papeža (nagovor na španske begunce) izreči ne samo proti komunizmu, ampak tudi proti liberalni demokraciji, ocenjujoč jo kot pripravljalko komunizma. Dejansko je namreč vršitev misije cerkve mogoča nemoteno in neuplivano samo v demokraciji! B. S.

NEMČIJA IN KOMUNIZEM. Z govori in sklepi letošnjega kongresa nemške narodno-socialistične stranke v Norimberku, se je postavila Nemčija na čelo boja proti vesoljnemu boljševizmu, zlasti še v sovjetski Rusiji. Državni vodja Adolf Hitler je med tem izjavil, da je boljševizem v Rusiji uvedlo židovstvo, ki vodi tudi agitacijo za svetovno boljševiško revolucijo. Ker je pa bil istočasno v Ženevi svetovni kongres židovstva, so Židje Hitlerju naglo odgovorili, in njihov odgovor se je glasil, da je zmago boljševizma v Rusiji pripravil nemški militarizem s svetovno vojno. Ta odgovor je precej pravičen, vendar preveč splošen. Boljševiške zmage v Rusiji Nemčija ni pripravila samo z vojno, ki jo je izzval njen militarizem, torej le posredno, ampak neposredno s tem, da je l. 1917. v plombiranih tovornih vagonih in z namenom, da pripravi revolucijo, sama poslala v Rusijo Ljenina in ostale boljševiške voditelje! Toda ista narodnosocialistična Nemčija, ki se danes postavlja na čelo vesoljnega boja proti boljševizmu, pošilja istočasno, kakor je že nesporno dokazano, sama v sosedno Francijo boljševiške provokaterje, ki naj z nemškim denarjem pripravijo tam boljševiško revolucijo in tla, da bo mogla narodnosocialistična Nemčija iz nastale zmede kovati kapital za svoje protifrancoske načrte. Bolj kakor vse drugo, dokazuje to dejstvo, da se narodnosocialistična Nemčija ne bojuje proti boljševizmu iz čistih, ampak iz nečistih namenov. Načelno nasprotje je le spretno izbrana krinka za agresivne namene proti Rusiji, Franciji in Češkoslovaški. — B. S.

RAZNI ZAPISKI

SVETOZAR PRIBIČEVIĆ. Dne 16. septembra letos je umrl v emigraciji na Češkoslovaškem eden najmarkantnejših politikov Jugoslavije, predvojni in medvojni voditelj srbsko-hrvatske koalicije, podpredsednik prevratniškega Narodnega veča v Zagrebu in poznejši večkratni minister Svetozar Pribičević.

Z njegovim imenom in delom je tesno zvezan razvoj nastanka Jugoslavije, njenega notranjega političnega položaja ter boja za centralizem in federalizem. Med svetovno vojsko je pripravil Pribičević na Hrvatskem pogoje za poznejše zrušenje habsburške monarhije ter ustanovitev Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, po prevratu je pa vodil najprej energičen boj za centralistično, a nazadnje federalistično notranjo državno ureditev.

Med tem ko se je zagrebško Narodno veče v jeseni l. 1918. posvetovalo o pogojih in zahtevah za združitev jugoslovanskih pokrajin bivše Avstro-Ogrske s kraljevino Srbijo (in Črno goro), se o tem pogajalo s tedanjo srbsko vlado v Beogradu in so bili predsednik dr. Anton Korošec in še nekateri drugi člani veča na diplomatskem potovanju po zahodni Evropi, je Svetozar Pribičević napravil nekakšen »udar«, odpotoval s svojimi somišljeniki (med katerimi je bil tudi Slovenec dr. Albert Kramer), v Beograd, pripravil l. december in postavil tako Narodno veče ter Srbe, Hrvate in Slovence prečanskega ozemlja pred dovršeno dejstvo. S tem je izvršil kot neizprosni pristaš ne samo državnega, ampak tudi integralnega, do vseh konsekvenc doslednega narodnega edinstva, brezpogojno zedinjenje in vse kar je iz te brezpogojnosti sledilo, tudi nesrečno vidovdansko ustavo.

Prav tako energično in dosledno je vršil svoje zadevno delo kot minister raznih beograjskih vlad. Bil je tisti politik, ki je ali zakrivil ali vsaj omogočil vse, kar je pozneje povzročilo toliko notranjepolitičnih nasprotij in napetosti, ki še danes niso

odstranjene. Zaradi tega bi ga zadel najtežja obsodba, ako ne bi bil storil vsega tega iz najglobljšega prepričanja in idealizma, izviraajočega še iz njegove mladostne usmerjenosti. Tako je pa postal, po svoji poznejši spreobrnitvi, iz prvotnega »zlega duha« najtragičnejši, zato junaški lik naše polpretekle politične zgodovine.

Razvoj dogodkov od l. 1927. dalje ga je namreč prepričal, da so drugi njegovo iz prepričanja in idealizma izviraajoče delo kruto izrabljali v vse prej ko idealne namene. S tem je pa spoznal in tudi junaško priznal, da so bila njegova centralistična prizadevanja zablodna, in se zato ni prav nič sramoval objeti svojega dotedanjega najneizprosnejšega političnega sovražnika, Stjepana Radića. Postal je z njim sovodja Kmečko-demokratske koalicije. In z enako vztrajno energijo in neizprosnostjo, s kakršno se je bil prej za centralizem, se je bil poslej za njegovo nasprotje. Leto 1928. s streli v parlamentu in leto 1929. s 6. januarjem, ga je v novi smeri še bolj utrdilo in pripeljalo v od prejšnjega diametralno nasproten ekstrem. Moral je v konfinacijo, od koder je nastopil pot emigranta v Francijo ter nazadnje Češkoslovaško, kjer ga je 16. septembra letos zatekla smrt za tuberkulozo in rakom.

Za svoje prvotne zmete, porojene iz na nepoznavanju resničnih dejstev slonečega idealizma, je storil najtršo pokoro, ki je v političnem življenju mogoča. Zato ostane, kakor nihče drugi v taki meri, vtelešen simbol poraza tiste ideje, ki je iz prevlekega romantičnega slovanskega idealizma in slepe zaverovanosti v od resničnega življenja daleč odmaknjeno teorijo, skušala kljubovati neuničljivemu razvoju zgodovine in zanikati obstoj etničnih enot Srbov, Hrvatov in Slovencev, ki sicer morejo in po zdravi pameti in usodni nuji tudi morajo tvoriti eno samo skupno državo, ne morejo pa tvoriti nikoli enega samega etnično homogenega naroda.

Tako je nekdanji glavni in najneizprosnejši nosilec in bojevnik etnično unitaristične ideje sam najgloblje in najtrpkeje spoznal in potrdil njeno zmotnost. Kar ustvarja iz njega junaka odkritosrčnosti in poštenja, je pa to, da je zmoto priznal in jo skušal popraviti, med tem ko mnogi njegovi nekdanji sobojevniki nimajo tega poguma in se zato, bodisi iz sramu bodisi iz sebično-oportunističnih nagibov, še dalje love za davno premaganimi gesli, dasi dobro vedo, da s tem ne škodujejo samo svojim narodom, marveč tudi naši skupni državi in vsej slovanski stvari sploh.

Dr. A. B.

FERDO KARIS. Dne 17. t. m. je umrl v Mariboru od kapi zadet v 81. letu starosti višji poštni upravitelj v pokoju Ferdo K a r i s, mož neupogljive narodne zavednosti in delavnosti. Deloval je več ko pol stoletja v vseh mogočih narodnih društvih in gibanjih našega naroda, najprej v Ljubljani, nato pa na Primorskem ter nazadnje v Mariboru. Svoje delovanje je opisal pred dvema letoma v brošuri »Spomini iz narodnega in sokolskega delovanja«. Neposredne uspehe njegovega dela so neizprosne razmere poveljskega časa sicer s silo zatrle, toda duh je ostal in ne bo pozabljen. Ferdo Karis ostane svetel vzgled podrobnega dela za narod. B. K.

ANTON MISJA. (Enostranska karakterizacija s stališča nekdanjega nasprotnika.) Mnoga politična in kulturna dejanja, ki so bila izvršena nekako od l. 1860. do prevrata v našem obmejnem ozemlju v občinah, okrajnih zastopih, denarnih zavodih in društvih, čakajo še vedno na ocenitev, čakajo na zgodovinarja, ki naj jim šele določi pravo mesto v razvoju prizadetega ljudstva. Sub specie aeternitatis, aeternitas, ki je vsakdo želi svojemu narodu, se bo zdelo to podrobno delo marsikomu morda nepomembno, vendar si je kaj težko mogoče predstavljati neko snovanje in oblikovanje človeške družbe, v kateri mnogim milijonom državljanov ne bi bila, mimo njihove vsakdanje zaposlenosti in ne glede na nujne zahteve države, kakorkoli dana možnost v tej ali oni obliki izvrševati narodno ali socialno delo.

To delo je izključno zadeva posameznika. Ako se izvršuje v enako usmerjeni ali vsaj enako delujoči skupnosti, se najdejo možje, ki dobe v njej že zaradi svojega značaja sebi ustrezajoče lastno mesto. Takega moža sem spoznal v Antonu Misji, ko sem dolga leta sodeloval z njim v ljutomerskem občinskem odboru. Misja je prihajal na seje vedno skrbno pripravljen. Bil je molčeč, skrajno trezen in vedno zbran. Skupnost teh lastnosti je ustvarjala utis dostojanstvenega nastopa in vzbujala zavest odločne vztrajnosti, učinkovite enako napram prijatelju kakor sovražniku. Z ugotovitvijo, da je prihajal Misja na seje vedno skrbno pripravljen, hočem poudariti za vse seje in posvetovanja sploh skrajno važno lastnost. Kadarkoli se zbere več ljudi na posvet, postane žal v mnogih primerih aktualno vprašanje, ali obstoja za kak načrt odnosno predlog zadostna večina ali ne obstoja? Prav tako se le prečesto zgodi, da je rešitev vprašanja ali naj se nekaj izvrši ali ne, namesto skrbnega preudarka le kompromis, ali pa površna improvizacija. S tem se do temelja preobrne smisel posveta. Kdor se sam s seboj ali z drugimi posvetuje, skuša ugotoviti vse dobre in vse slabe strani načrta. Šele iz razmerja slabih do dobrih in dobrih do slabih strani se nazadnje izkaže, kaj naj se zgodi. Možje, ki imajo kakor Misja lastnost neko vprašanje v tem smislu dalekovidno premisliti in so zmožni predvidevati včasih težko pojmljivo škodo ali korist, ki jo more imeti kaka stvar za njihovo narodno skupnost, so že po sami naravi neobhodni in dragoceni svetovalci. Zdi se skoraj, da postane v takih primerih vprašanje večine ali manjšine nekaj čisto postranskega.

Vsak resnično narodno čuteč človek bo gotovo vedel pokazati ljubezen do svojega naroda tudi ne da bi bil velikobeseden. Ta ljubezen do naroda, in vsega ljubezni vrednega, je sploh nekaj zanimivega. Ljubezen se sicer veseli prednosti tistega, čemur je posvečena, jih ceni in se nad njimi navdušuje, je pa kljub temu v nekem smislu pasivna. Aktivno poseže v tek dogodkov šele človek, ki ni napolnjen samo z ljubeznijo, ampak tudi s skrbjo. In čimvečja je ljubezen, temvečja je tudi skrb, odnosno naj bi bila. S te senčne strani življenja se razgrinja za človeka neskončno veliko področje dejavnosti za objekt njegove ljubezni, ker si vedno ve odgovarjati na vprašanje, kaj bi temu objektu moglo škodovati, in kako je v kakem primeru treba postopati.

Ako sem dejal, da je mogoče pojmovati skrb kot senčno stran življenja, potem smem trditi, da je stal Misja vse svoje življenje v taki senci. Skrb za napredek slovenskega naroda mu je določila množico nalog. Te naloge so bile res uplivane od dnevnih dogodkov, so pa dovoljevale široke razglede in se dejansko nikoli niso nehale. Za take može izgube pojmi zmaga — poraz, gospodar — hlapec ter mnogoštevilni drugi, mnogo svojega pomena in teže. Seveda je pa njihovo življenje le prečesto brez vidnega uspeha, dasi zahteva veliko samozatajevanja: je to življenje neprenehljivo dela in vednih skrbi.

Toda kljub temu! Možje, ki obvladajo kakor Misja svoje naloge s skrbnim delom in se v svojih težnjah nikoli ne utrudijo, so s svojo vztrajnostjo ter dostojanstvom nastopanja sijajen vzgled za vse, ki z njimi delajo. Velika dela so redka; čisto manjka tudi najboljšim sinovom naroda priložnost, da bi jih mogli izvrševati. Tako sloni razvoj narodov po pretežni večini na spretnosti mož, kakršnih enega smo tu opisali.

Dr. E. Schwarz.

Boljše in cenejše
zaščite zoper hra-
pavo kožo ni od

KNJIGARNAMI,

knjižnicam in vsem, ki niso naročeni na našo
knjižno zbirko, priporočamo roman:

RADIVOJ REHAR:

SIEMI SIRIS

ki je izšel v naši založbi v krasni opremi, a tesno omejeni nakladi.

Knjiga stane:

broširana	Din 60.—
vezana v platno	" 84.—
v polusnje	" 100.—

Naročniki revije dobe popust.

Naročila sprejema

ZALOŽBA „PIRAMIDA“, MARIBOR, Prečna ulica 3/I.

TISKARNA
LITOGRAFIJA
OVOJNI TISK
KNJIGOVEZNICA
PLAKATIRANJE

Mariborska tiskarna d. d.
Maribor, Telefon 20-24

Prodajalna mestnih podjetij

MARIBOR, Aleksandrova cesta 13, telefon 25-23

Največja izbira lestencev, svetilk in aparatov za obrt, industrijo in gospodinjstvo

Samoprodaja »MIELE« izprašilcev
od Din 1.150,- naprej!

Odjemalci toka imajo pri nakupu likalnikov velike plačilne ugodnosti

Oglejte si brezobvezno našo zalogo

J. HUTTER IN DRUG

PRVA DOMAČA TVORNICA KLOTOV IN SILKOV TER TVORNICA HLAČEVINE

MARIBOR

Kako lahko uporabite Karmahove spodobnosti ? za sebe

Ako hočete v kakršnikoli zadevi doseči odločitev, ali pa do dna spoznati svoje soljudi, potem pošljite vzorec svoje, odnosno njihove pisave na naslov:

KARMAH STUDIO, ŽALEC.

Svoje vprašanje formulirate lahko tudi tako, da se nanaša le na zadevo, ki Vas najbolj zanima, in se more izvršiti Karmahova koncentracija potem v tej po Vas določeni smeri, ne da bi se izgubljala v postranskih stvareh.

Karmahovo delovanje!

Vzgoja otrok, poklicna vprašanja, zakonske zadeve, trgovske zveze, odločitve v dvomljivih primerih, osebna vprašanja, anonimna in ponarejena pisanja itd., vse to so vprašanja, ki so na dnevnem redu in pri katerih psihografologov nasvet lahko ugodno preokrene usodo. V življenju vsakega človeka so odločilni trenotki, v katerih zadostuje majhen nasvet, da se spravi življenjska pot na drug tir. Psihografologija ni nikako megleno prerokovanje, temveč je rezultat duševnega proučevanja in analiziranja rokopisa. Dober psihološki nasvet je že marsikoga obvaroval pred nesrečo, zavistjo in celo pred uničenjem eksistence.

Izvolite upoštevati!

Da damo vsakomur priliko, da lahko uporabi svoje zmožnosti glede na pomoč in nasvete za sebe, znaša cena za eno skico v pismenem posvetovanju samo Din 50.—. Izčrpna studioanaliza in posvetovanje pa stane samo Din 100.—. Ta zneska je treba smatrati skoraj izključno kot stroške. Vsak nadaljni preizkus pisave se računa posebej.

Vsa pisma in vprašanja se morajo pošiljati naravnost na stalni naslov:
KARMAH STUDIO - ŽALEC - DRAVSKA BANOVINA